

**GALUTINĖ LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS ATASKAITA
DĖL PRIEMONIŲ, KURIŲ BUVO IMTASI AR KURIŲ NUMATOMA IMTIS, SIEKIANT
ĮGYVENDINTI EUROPOS KOMITETO PRIEŠ KANKINIMĄ IR KITOKĮ ŽIAURŲ,
NEŽMONIŠKĄ AR ŽEMINANTĮ ELGESĮ AR BAUDIMĄ 2008 M. BALANDŽIO 21-30 D. VIZITO
LIETUVOJE ATASKAITOJE NURODYTAS REKOMENDACIJAS**

A. POLICIJOS ĮSTAIGOS

1. Įžanginės pastabos

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms peržiūrėti kardomojo sulaikymo sistemą, sutrumpinant asmenų laikymo policijos areštinėse trukmę (9 punktas).*
- *Asmenų sugrąžinimas į policijos areštines turėtų būti leidžiamas tik išskirtiniais atvejais, t. y. tik esant specialioms priežastims, ir kaip įmanoma trumpesniai laikotarpiui (23 punktas).*

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (Žin., 1996, Nr. 12-313; 2008, Nr. 81-3172) 2 straipsnio 2 dalimi, asmenys, kuriems paskirtas suėmimas, iki jų pasiuntimo į tardymo izoliatorių ne ilgiau kaip penkiolika parų gali būti laikomi teritorinės policijos įstaigos areštinėje (toliau – policijos areštinė). Suimtieji ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro arba teismo nutartimi iš tardymo izoliatoriaus į policijos areštinę gali būti perkelti (uždaryti) ir ikiteisminio tyrimo veiksmams atlikti ar dėl bylų nagrinėjimo teisme, tačiau taip pat ne ilgiau kaip penkiolikai parų. Šiame straipsnyje taip pat nustatyta, kad tokių asmenų laikymas teritorinės policijos įstaigos areštinėje turi būti nedelsiant nutrauktas, kai tai tampa nebereikalinga. Analogiškos nuostatos yra perkeltos ir į policijos areštinių veiklą reglamentuojančius teisės aktus. Pažymėtina, kad policija, laikydama asmenis areštinėse, vadovaujasi šiomis teisės normomis.

2. Netinkamas elgesys

- *Komitetas prašo informuoti apie Vilniaus apskrities vyriausiajame policijos komisariate (toliau – VPK) atlikto tyrimo dėl galimai netinkamo policijos pareigūnų elgesio ir asmens sumušimo Vilniaus apskrities VPK 2-ajame PK rezultatus (12 punktas).*

2008 m. balandžio 28 d. Vilniaus apskrities VPK 2-ajame PK pradėtas ikiteisminis tyrimas baudžiamojoje byloje Nr. 13-1-01354-08 pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178 str. 2 d. (vagystė įsibraunant į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją). Įtardami nusikalstamos veikos padarymu minėtoje byloje, Vilniaus apskrities VPK viešosios policijos Patrulių rinktinės pareigūnai sulaikė ir pristatė į Vilniaus apskrities VPK 2-ąjį PK Ramūną Jankauską. Kaip nurodoma R. Jankauską sulaikiusių policijos pareigūnų tarnybiniuose pranešimuose, šis asmuo sulaikymo metu priešinosi, bandė išvengti sulaikymo, mėgino bėgti, todėl, siekiant sulaikyti įtariamąjį, policijos pareigūnams teko panaudoti specialiąsias priemones. Tai, kad siekė išvengti sulaikymo, patvirtino ir pats sulaikytasis R. Jankauskas, tačiau jokių pretenzijų policijos pareigūnams ar nusiskundimų dėl sveikatos sulaikytasis neturėjo. Pagal žodinį sulaikytojo R. Jankausko skundą, kuriuo jis kreipėsi į Komiteto atstovus, Vilniaus apskrities VPK Vidaus tyrimų skyriuje atliktas tarnybinis patikrinimas. Tarnybinio patikrinimo metu nustatyta, kad policijos pareigūnai R. Jankausko sulaikymo metu veikė adekvačiai susiklosčiusiai situacijai ir prievartą sulaikomo asmens atžvilgiu naudojo tik tiek, kiek reikėjo tarnybinei pareigai atlikti. Jokių teisės aktų pažeidimų policijos pareigūnų veiksmuose nenustatyta.

- *Komitetas ragina Lietuvos valdžios institucijas sustiprinti pastangas kovojant su netinkamu policijos elgesiu. Komitetas rekomenduoja reguliariai priminti policijos pareigūnams, kad visos netinkamo elgesio formos (įskaitant ir piktnaudžiavimą žodžiais) su asmenimis, kuriems apribota laisvė, nepriimtinos ir kad dėl tokio elgesio bus imamasi griežtų sankcijų. Policijos pareigūnams taip pat turi būti primenama, kad sulaikant asmenį prievarta turėtų būti naudojama tik tuomet, jeigu tai yra*

būtina tarnybinei pareigai atlikti, ir kad suvaldžius sulaikytuosius asmenis negali būti jokio pateisinimo jų mušimui (13 punktas).

Pažymėtina, kad ši Komiteto rekomendacija įgyvendinama nuolat. Temos, susijusios su žmogaus teisių užtikrinimu asmenims, kuriems yra apribota laisvė, yra įtraukiamos ne tik į policijos pareigūnų profesinio mokymo, bet ir į policijos pareigūnams organizuojamų specializuoto tikslinio kvalifikacijos kėlimo kursų programas.

- *Komitetas rekomenduoja pareigūnams, dirbantiems policijos areštinėse, nenešioti atvirai guminių lazdų prie sulaikytųjų. Tačiau jei pareigūnams būtina turėti gumines lazdas atliekant savo pareigas, jie turėtų jas paslėpti (15 punktas).*

Guminių lazdų nešiojimas policijos areštinėse neprieštarauja Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo (Žin., 2000, Nr. 90-2777; 2002, Nr. 54-2116; 2003, Nr. 42-1910; Nr. 104-4643) nuostatomis dėl specialiųjų priemonių naudojimo, o šios specialiosios priemonės policijos areštinėse naudojamos tik esant būtinybei policijos pareigūnui apginti save ar kitą asmenį nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio gyvybei ar sveikatai kėsینimosi. Specialiosios priemonės yra policijos ekipuotės dalis, kuri yra būtina tarnybinėms pareigoms tinkamai atlikti. Teritorinių policijos įstaigų areštinių apsaugos ir priežiūros instrukcijoje, kuri buvo patvirtinta Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. gegužės 29 d. įsakymu Nr. 5-V-357 (Žin., 2007, Nr. 61-2362), nustatyta, kad policijos areštinių pareigūnų aprūpinimas specialiosiomis priemonėmis yra tinkamo jų pasirengimo tarnybai dalis. Slaptas guminių lazdų nešiojimas teisės aktų nereglamentuotas. Pasirengimas tarnybai ir tinkamas tarnybinių pareigų atlikimas neturėtų daryti neigiamos įtakos areštinės personalo ir sulaikytų asmenų tarpusavio santykiams.

3. Garantijos

- *Komitetas rekomenduoja imtis visų reikiamų veiksmų užtikrinti kiekvieno sulaikytojo teisę nuo pirmos sulaikymo minutės informuoti savo artimuosius apie sulaikymą (17 punktas).*
- *Komitetas ragina Lietuvos valdžios institucijas imtis būtinų priemonių užtikrinti kiekvieno sulaikyto asmens teisę į advokatą nuo pat laisvės apribojimo pradžios. Be to, Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms tęsti pastangas užtikrinti teisinės pagalbos, teikiamos nepasiturintiems asmenims, efektyvumą bei siūlo šiuo klausimu konsultuotis su Lietuvos advokatų taryba (18 punktas).*
- *Komitetas ragina Lietuvos valdžios institucijas užtikrinti, jog asmeniui, ką tik atvežtam į policijos įstaigą, būtų pateikiama anketa, supažindinanti su jo teisėmis (taip pat ir teise būti apžiūretam gydytojo). Tokia anketa turėtų būti prieinama įvairiomis kalbomis (21 punktas).*
- *Komitetas rekomenduoja imtis veiksmų užtikrinti, kad nepilnamečiai nedarytų jokių pareiškimų ar nepasirašytų jokių dokumentų, liudijančių jų kaltę, be savo advokato ir, idealiau atveju, be patikimo pilnamečio asmens (22 punktas).*

Pažymėtina, kad policija užtikrindama šias asmens teises, vadovaujasi ir siekia kaip įmanoma tiksliau įgyvendinti atitinkamų Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatas.

- *Komitetas pažymi, jog būtų gerai aiškiai įtvirtinta kiekvieno asmens, kuriam policija apribojo laisvę, teisę į gydytoją – įskaitant tą, kurį pats pasirinktų – nuo pat laisvės apribojimo pradžios (19 punktas).*
- *Komitetas rekomenduoja imtis priemonių:*
 - *kad policijos areštinėse medicininės apžiūros būtų atliekamos policijos pareigūnams negirdint ir, konkrečiu atveju gydytojai ar seselei paprašius, apskritai nedalyvaujant.*
 - *medicininių apžiūrų rezultatai, sulaikyto asmens pareiškimai bei gydytojo išvados būtų oficialiai fiksuojamos medicininio personalo ir būtų prieinamos sulaikytam asmeniui bei jo gynėjui.*
 - *būtų užtikrintas medicininių duomenų konfidencialumas.*

Be to, visi į policijos areštinę uždaromi asmenys per 24 val. turėtų būti apžiūrėti medicinos specialisto (20 punktas).

Papildomai prie informacijos, kuri buvo pateikta dėl 2004 metų Komiteto vizito ataskaitoje pateiktų rekomendacijų, pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 45 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad suimtiesiems turi būti užtikrintas tokios pat kokybės ir lygio gydymas kaip laisvėje esantiems asmenims. Ši įstatymo nuostata yra perkelta ir į Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. gegužės 29 d. įsakymu Nr. 5-V-356 patvirtintas Teritorinių policijos įstaigų areštinių veiklos taisykles (Žin., 2007, Nr. 61-2361). Taip pat pažymėtina, kad jokie šiuo metu Lietuvos Respublikoje galiojantys sveikatos priežiūros tvarką reglamentuojantys teisės aktai asmenims, tarp jų ir tiems, kuriems yra apribota laisvė, neriboja teisės į pasirinktą gydytoją. Taip pat paminėtina, kad šiuo klausimu policija negavo nė vieno nusiskundimo.

Dėl nuostatos, kad visi į policijos areštinę uždaromi asmenys per 24 val. turi būti apžiūrėti medicinos specialisto, manytina, kad netikslinga to daryti visų į areštinę uždaromų asmenų atžvilgiu, neįvertinus tokių objektyvių faktorių, kaip asmenų sutikimas ir poreikis. Vadovaudamasis sveikatos apsaugos ministro 2004 m. sausio 19 d. įsakymu Nr. V-8 (Žin., 2004, Nr. 15-473) patvirtintos Lietuvos medicinos normos MN 129 : 2004 „Teritorinės policijos įstaigos areštinės medicinos punktas (kabinetas)“ 18 punktu, policijos areštinės medicinos bendruomenės slaugytojas gali apžiūrėti ir įvertinti naujai į policijos areštinę atvykusių asmenų sveikatos būklę jiems sutikus. Tokių asmenų sveikatos būklės patikrinimai atliekami, jei į policijos areštinę uždarant asmenį kyla tam tikrų įtarimų dėl galimo asmens sveikatos sutrikimo, susirgimo, sumušimo ar pan. Pažymėtina, kad, vadovaujantis 2004 metais komiteto pateiktos ataskaitos rekomendacijomis, policijos areštinių veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose, siekiant užkirsti kelią netinkamo elgesio su asmenimis, kuriems apribota laisvė, formomis, numatytas kontrolės mechanizmas, įpareigojantis pareigūnus prieš uždarant asmenis į policijos areštinę fiksuoti vizualiai matomus sumušimus, nubrozdinimus ir pan. Tuo tikslu pagal Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. gegužės 29 d. įsakymą Nr. 5-V-357 patvirtintą Teritorinių policijos įstaigų areštinių apsaugos ir priežiūros instrukciją (Žin., 2007, Nr. 61-2362) pildoma į policijos areštinę uždaromo asmens apžiūros kortelė, kurioje fiksuojami visi matomi į policijos areštinę uždaromo asmens sužalojimai, sumušimai, nubrozdinimai ir pan.

Komiteto rekomendacija dėl medicinos darbuotojų atliekamų apžiūrų ir medicininių duomenų konfidencialumo bei medicininių apžiūrų rezultatų fiksavimo yra įgyvendinama.

4. Sulaikymo sąlygos

- *Komitetas prašo informuoti apie šiuo metu vykdomą ir planuojamą policijos areštinių atnaujinimą (25 punktas).*
- *Komitetas ragina sustiprinti Lietuvos valdžios institucijų pastangas siekiant visose policijos areštinėse užtikrinti tinkamo lygio sulaikymo sąlygas. Ypatingai turėtų būti imamasi priemonių užtikrinti:*
 - *jog visiems asmenims, sulaikomiems nakčiai, būtų suteikiama lova bei švarus čiužinys ir patalynė;*
 - *pakankamą natūralų ir dirbtinį apšvietimą bei ventiliaciją;*
 - *jog kiekvienas sulaikytasis turi priėjimą prie geriamojo vandens bei jam suteikiami minimalūs higienos reikmenys;*
 - *kameros bei bendros sanitarinės patalpos yra pakankamai geros būklės;*
 - *visiems asmenims, sulaikomiems ilgiau nei 24 val., suteikiama bent vienos valandos pasivaikščiojimas lauke;*

(27 punktas).

Šiuo metu šalyje veikia 39 policijos areštinės. Iš jų tik 10 policijos areštinių būklė yra gera, kitos neatitinka tarptautinių teisės aktų ir tarptautinių organizacijų teikiamų rekomendacijų bei mūsų šalyje galiojančiuose teisės aktuose nustatytų reikalavimų, keliamų policijos areštinių įrengimui ir eksploatavimui. Atsižvelgiant į tai, kad daugeliui policijos areštinių būtinos didelės finansinės investicijos joms renovuoti, prieita prie išvados mažinti policijos areštinių skaičių bei prioritetą teikti strategiškai būtiniausių policijos areštinių renovavimui. Nustatytų reikalavimų neatitinkančių policijos areštinių likvidavimo procesas jau pradėtas įgyvendinti. Nuo 2008 metų pradžios savo veiklą nutraukė 7 policijos areštinės, 2010 metais

numatoma uždaryti dar 3 policijos areštines. Be to, Policijos departamente parengtas Policijos areštinių veiklos optimizavimo programos projektas, pagal kurį numatoma policijos areštinių skaičių sumažinti iki 27, ir sukurti efektyvų policijos areštinių, atitikiančių minėtus reikalavimus, tinklą. Pagrindiniai šios programos tikslai yra racionalesnis policijos pajėgų ir lėšų, skiriamų policijos areštinių remontui, rekonstravimui ar renovavimui, panaudojimas, policijos areštinėse laikomų asmenų pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimas, saugių ir sveikų gyvenamosios aplinkos sąlygų policijos areštinėse laikomiems asmenims bei tinkamų darbo sąlygų šiose įstaigose dirbantiems pareigūnams sudarymas. Šiuo metu, Policijos departamentas imasi visų būtinių priemonių, kad esamose policijos areštinėse kiek įmanoma būtų užtikrintos priimtino lygio sulaikymo sąlygos: visos policijos areštinės aprūpintos lovomis, atnaujinti baldai, nuolat atnaujinamas areštinėse naudojamas minkštasis inventorių, patalynė, remontuojamos kameros ir pan.

Taip pat paminėtina, kad 2009 metais atidaryta nauja Vilniaus apskrities VPK Ukmergės r. PK areštinė, šiais metais taip pat bus atidaryta nauja Vilniaus apskrities VPK Elektrėnų r. PK areštinė, taip pat pradės veikti šiuo metu rekonstruojama Marijampolės apskrities VPK areštinė, šiuo metu statoma nauja Utenos apskrities VPK Anykščių r. PK areštinė, taip pat planuojama pradėti Vilniaus apskrities VPK ir Telšių apskrities VPK areštinių statybos darbus.

- *Komitetas rekomenduoja imtis neatidėliotinų priemonių užtikrinant, kad nepilnamečiai policijos areštinėse būtų laikomi atskirai nuo suaugusiųjų (28 punktas).*

Pažymėtina, kad iki 2008 m. balandžio 1 d. galiojusiame Lietuvos Respublikos kardomojo kalnimo įstatyme (Žin., 1996, Nr. 12-313) 12 straipsnio 1 dalies 2 punkte buvo nustatyta, kad išimtiniais atvejais, gavus prokuroro sutikimą, kameroje, kur laikomi nepilnamečiai, leidžiama laikyti suaugusiuosius. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatyme, 2008 m. balandžio 1 d. pakeitusiame Lietuvos Respublikos kardomojo kalnimo įstatymą, ši išimtis nenumatyta. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 10 str., nepilnamečiai turi būti laikomi atskirai nuo suaugusiųjų.

- *Komitetas rekomenduoja nutraukti Kauno apskrities VPK Jonavos r. PK areštinėje esančių 0,6 m² dydžio kamerų naudojimą (29 punktas).*

Nuo 2008 m. kovo 1 d. Kauno apskrities VPK Jonavos r. PK areštinė likviduota, šios policijos įstaigos žinioje esantys asmenys laikomi Kauno apskrities VPK areštinėje.

- *Komitetas rekomenduoja imtis neatidėliotinų priemonių, kad teritorinių policijos įstaigų operatyvaus valdymo padalinių laikino sulaikymo patalpose nakties metu uždaryti asmenys gautų čiužinį ir apklotą (30 punktas).*

Vadovaujantis policijos generalinio komisaro 2001 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. 278 patvirtintos Policijos budėtojų padalinių darbo organizavimo instrukcijos 30.2–30.2.6 punktais, laikino sulaikymo patalpose asmenys dažniausiai laikomi iki 3 val., išimtiniais atvejais iki 5 val., bei atskirais atvejais, kai asmenys, apsvaigę nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar toksinių medžiagų, iki išblaivėjimo (apie 8 val.).

Laikino sulaikymo patalpos nėra pritaikytos ilgam asmenų laikymui, todėl nenumatoma asmenims, laikomiems šiose patalpose, išduoti čiužinius ir patalynę.

Atsižvelgiant į tai, kad neblaivių asmenų išblaivinimas nėra policijos funkcija, ir siekiant užtikrinti sulaikytų neblaivių asmenų teises bei tinkamą išblaivinimą, parengtoje Policijos įstaigų operatyvaus valdymo padalinių veiklos, valdant policijos pajėgas, optimizavimo koncepcijoje siekiama darbą su neblaiviais asmenimis organizuoti taip:

- sulaikyti neblaivūs asmenys, įforminus administracinę teisės pažeidimą vietoje, būtų pristatomi į savo gyvenamąją vietą ar sveikatos priežiūros įstaigą, kai jiems reikia suteikti medicininę pagalbą, ir išimtiniais atvejais, kai gyvenamoji vieta yra kitame mieste (rajone) ar asmuo kelia pavojų kitų žmonių sveikatai ar gyvybei, į policijos įstaigos patalpas;
- mieste, atsižvelgiant į policijos įstaigas pristatomų neblaivių asmenų skaičių, inicijuoti nakvynės namų, išlaikomų vietos savivaldos institucijų, steigimą (kai kuriuose miestuose nakvynės namai jau veikia).

Pažymėtina, kad užtikrinant neblaivių asmenų tinkamą poilsį bei siekiant išvengti nelaimingų atsitikimų, daugelis teritorinių policijos įstaigų turi galimybę šiuos asmenis vežti išblaivinti į nakvynės namus arba sveikatos priežiūros įstaigas.

- *Komitetas ragina Lietuvos valdžios institucijas nenaudoti 0,4 m² dydžio kamerų konvojuojant asmenis (31 punktą).*

Šiuo metu visos teritorinės policijos įstaigos ir jų struktūriniai padaliniai visiškai aprūpinti naujomis asmenų konvojavimui pritaikytomis specialiosiomis transporto priemonėmis, kuriose nėra nurodyto dydžio kamerų. Viešojo saugumo tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos, vykdydama asmenų konvojavimą, transporto priemonių su tokiomis kameromis nebenaudoja.

B. KALĖJIMAI

Komiteto rekomendacijos išsiųstos į visas Lietuvos kalinimo įstaigas, rekomendacijų įgyvendinimas aptartas su kiekvienos įstaigos personalu.

1. Įžanginės pastabos

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms toliau dėti visas pastangas, siekiant sumažinti tardymo izoliatorių perpildymą, atsižvelgiant į Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijas valstybėms narėms, ypač Rekomendaciją Rec(2006)13 dėl grąžinimo į tardymo izoliatorių, jo sąlygų bei apsaugos nuo piktnaudžiavimo garantijų ir Rekomendacija R(99)22 dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos padidėjimo (34 punktą).*

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. kovo 26 d. nutarimu Nr. 288 patvirtino Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų plėtros strategiją ir Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų plėtros strategijos įgyvendinimo priemonių 2008–2033 metų planą. Vienas iš Strategijos uždavinių – padidinti vietų tardymo izoliatoriuose skaičių, užtikrinti, kad tardymo izoliatorius būtų kiekvieno apygardos teismo veiklos teritorijoje.

Šiuo metu yra rengiamas ir artimiausiu metu Vyriausybei bus teikiamas Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų plėtros strategijos įgyvendinimo priemonių 2008–2033 metų plano pakeitimo projektas, kuriame numatoma iki 2015 m. Vilniaus miesto pakraštyje pastatyti apie 2000 vietų tardymo izoliatorių ir į jį perkelti Lukiškių tardymo izoliatorių, pastatyti naują apie 300 vietų tardymo izoliatorių šalia Klaipėdos bei apie 1500 vietų tardymo izoliatorių Šiauliuose, kur planuojama perkelti Šiaulių tardymo izoliatorių ir Panevėžio pataisos namus. Pažymėtina, kad minėtus prioritetinius laisvės atėmimo vietų statybų ir atnaujinimo projektus, planuojama įgyvendinti pritraukiant ir privataus kapitalo investicijas.

Taip pat informuojame, kad įgyvendinant Penkioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 – 2012 m. programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52, Ketvirtos dalies V skyriaus „Teismai ir teisingumas“ 125 punktą, šiuo metu atliekama Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatų, reglamentuojančių suėmimo skyrimą, ir suėmimo skyrimo praktikos analizė. Nustačius, kad esamame suėmimo skyrimo ir (ar) taikymo teisiniame reguliavime nėra įtvirtinta pakankamai garantijų, kad suėmimu nebūtų piktnaudžiuojama ar jis nebūtų taikomas, kai tai nėra būtina, Teisingumo ministerija, kartu su Vidaus reikalų ministerija iki 2010 metų II ketvirčio parengs šio kodekso pakeitimo įstatymo projektą, padėsiančio išvengti nepagrįsto suėmimo skyrimo ir (ar) taikymo.

- *Komitetas rekomenduoja padidinti gyvenamojo ploto normą bendrabučio tipo patalpoje vienam nuteistajam nuo 3 m² iki 4 m² (35 punktą).*

Minimali 3 m² ploto norma vienam žmogui nustatyta pataisos įstaigų bendrabučio gyvenamajame kambaryje. Be gyvenamųjų kambarių kiekviename bendrabutyje yra tualetai, prausyklos, buitinės ruošos kambariai, drabužių ir avalynės džiovyklos, asmens daiktų laikymo patalpos, maisto produktų laikymo

patalpos, poilsio kambariai, patalpos sportui. Be to, nuteistieji, gyvenantys bendrabučio tipo patalpose, gali be suvaržymų išeiti į lauką ir leisti laiką bendrabučiu priskirtoje teritorijoje. Todėl manome, kad 3 m² ploto norma gyvenamajame kambaryje vienam žmogui yra patenkinama. Ši norma dabartiniu metu nė vienoje patalpoje nepažeidžiama, tačiau nustatyti didesnę ploto normą ir realiai ją užtikrinti galimybės yra ne visose patalpoje įstaigose.

2. Netinkamas elgesys

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms atkreipti Pravieniškųjų 3-ųjų patalpoje namų pareigūnų dėmesį, kad jėga gali būti naudojama griežtai tiek, kiek būtina, ir nėra priešasčių pateisinti jėgos naudojimą nuteistajam jau nurimus, bei griežtai ir aiškiai nurodyti kalnimo įstaigų pareigūnams, kad visos netinkamo elgesio su kalnimo formos (įskaitant ir plūdimą) yra nepriimtinos ir turi būti griežtai baudžiamos (37 punktas).*

Jėgos panaudojimo prieš suimtuosius ir nuteistuosius bendrosios taisyklės nustatytos Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau – Bausmių vykdymo kodeksas) 120 straipsnyje:

- įstatymo nustatytais pagrindais kalnimo įstaigose gali būti panaudotos specialiosios priemonės: antrankiai, tramdomieji marškiniai ar surišimo priemonės, guminės lazdos, koviniai imtynių veiksmai, dujos, vandensvaidžiai, tarnybiniai šunys, šarvuočiai ir kita technika;

- specialiosios priemonės naudojamos atsizvelgiant į teisėtvarkos pažeidimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę ir konkrečias aplinkybes bei situaciją. Naudojami specialiosios priemonės, pareigūnai privalo stengtis išvengti sunkių pasekmių;

- prieš naudojant specialiosias priemones, jei leidžia aplinkybės, asmenys, prieš kuriuos jos bus panaudotos, įspėjami;

- specialiųjų priemonių naudojimas privalo būti nutrauktas, kai išnyksta jų panaudojimo pagrindai. Panaudojęs specialiosias priemones pareigūnas privalo suteikti neatidėliotiną medicinos pagalbą, jei tai būtina;

- apie specialiųjų priemonių panaudojimo atvejį, jei dėl to sutrikdyta asmens sveikata, nedelsiant pranešama prokurorui ir atliekamas tarnybinis patikrinimas.

Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto 23 straipsnyje nustatyta, kad specialiosios priemones naudoti turi teisę tik įvadinį mokymą išėję pareigūnai, kurie išmokyti, kokiose situacijose ir kaip gali būti panaudotos specialiosios priemonės.

Visose kalnimo įstaigose per instruktažą prieš pamainos pradžia pareigūnams primenama, kad jėga prieš suimtuosius ir nuteistuosius gali būti panaudota tik griežtai laikantis įstatymų, jokiais atvejais neleistinas suimtųjų ir nuteistųjų orumo žeminimas, taip pat primenama atsakomybė už pareigūnų neleistiną elgesį su suimtaisiais ir nuteistaisiais.

Pastaruoju metu pastebima jėgos panaudojimo atvejų kalnimo įstaigose mažėjimo tendencija. Pvz., Pravieniškųjų 3-iusiuose patalpoje namuose 2008 m. buvo 15 jėgos panaudojimo prieš nuteistuosius atvejų, per 2009 m. 3 mėnesius jėgos panaudojimo prieš nuteistuosius atvejų šioje įstaigoje nebuvo.

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms imtis būtinų priemonių, kurių įgyvendinimas nutrauktų ydingą kalėjimų sistemoje egzistuojančią praktiką, kai galimai netinkamo kalėjimų pareigūnų elgesio atvejus nagrinėja tos pačios įstaigos darbuotojai. Tokius tyrimus turi atlikti tarnybos, nepriklausomos nuo suinteresuotų kalnimo įstaigų ir, pageidautina, Kalėjimų departamento (38 punktas).*

Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas (toliau – Suėmimo vykdymo įstatymas) (15 straipsnis) ir Bausmių vykdymo kodeksas (100 straipsnis) užtikrina suimtiesiems ir nuteistiesiems teisę nekliudomai kreiptis su pasiūlymais, prašymais (pareiškimais), peticijomis ir skundais į Lietuvos valstybės ir savivaldybių pareigūnus ir tarnautojus, nevyriausybinės organizacijas ir tarptautines institucijas. Tokie suimtųjų ir nuteistųjų pasiūlymai, prašymai (pareiškimai), peticijos ir skundai prieš juos išsiunčiant negali būti tikrinami jokiais aplinkybėmis. Todėl suimtieji ir nuteistieji patys pasirenka, į ką kreiptis su skundu dėl galimai netinkamo kalnimo įstaigos pareigūno elgesio. Jeigu institucija ar pareigūnas, į kurį kreipėsi suimtas ar nuteistas su skundu dėl galimai netinkamo kalnimo įstaigos pareigūno elgesio,

nekompetingai(-as) nagrinėti tokį skundą, skundas turi būti persiųstas kompetentingai institucijai arba pareigūnui. Būna atvejų, kai nekompetingos nagrinėti suimtųjų ir nuteistųjų skundus institucijos ar pareigūnai tokius skundus persiunčia nagrinėti Kalėjimų departamentui.

Taigi, kalinimo įstaigų direktoriai nagrinėja jiems pačių suimtųjų ir nuteistųjų adresuotus skundus dėl galimai neleistino pareigūnų elgesio, Kalėjimų departamentas nagrinėja jam pačių suimtųjų ir nuteistųjų adresuotus, taip pat kitų institucijų ir pareigūnų persiųstus skundus dėl galimai neleistino kalinimo įstaigų pareigūnų elgesio.

- *Komitetas prašo pateikti informaciją apie visas kalinimo įstaigas (už 2007–2008 m.), kuriose buvo:*
 - *skundų dėl galimai netinkamo kalinimo įstaigos pareigūnų elgesio skaičius;*
 - *dėl šių skundų pradėtų drausminių ir/arba baudžiamųjų bylų skaičius ir ataskaita apie drausminių ir/arba baudžiamojo poveikio priemonių taikymą, tyrimui pasibaigus;*
- (39 punktas).

Suimtųjų (nuteistųjų) skundai kalinimo įstaigų direktoriams
dėl šių įstaigų personalo galimai netinkamo elgesio

Kalinimo įstaigos pavadinimas	Metai	Gauta skundų	Pradėta drausminių bylų	Pradėta ikiteisminių tyrimų	Taikyta drausminio poveikio priemonių	Taikyta baudžiamojo poveikio priemonių
Alytaus pataisos namai	2007	48	0	0	0	0
	2008	40	0	0	1	0
Kybartų pataisos namai	2007	10	0	0	0	0
	2008	14	0	0	0	0
Marijampolės pataisos namai	2007	64	0	0	0	0
	2008	46	2	0	2	0
Panevėžio pataisos namai	2007	0	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Pravieniškių 1-ieji pataisos namai	2007	2	2	0	0	0
	2008	8	4	0	0	0
Pravieniškių 2-ieji pataisos namai	2007	8	0	0	0	0
	2008	5	0	0	0	0
Pravieniškių 3-ieji pataisos namai	2007	10	8	0	0	0
	2008	5	4	0	0	0
Pravieniškių gydymo ir pataisos namai	2007	1	0	0	0	0
	2008	2	0	0	0	0
Vilniaus 1-ieji pataisos namai	2007	10	0	0	0	0
	2008	7	0	0	0	0
Vilniaus 2-ieji pataisos namai	2007	4	0	0	0	0
	2008	12	0	0	0	0
Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius-pataisos namai	2007	0	0	0	0	0
	2008	3	0	0	0	0
Kauno tardymo izoliatorius	2007	16	0	0	0	0
	2008	18	0	0	0	0
Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimas	2007	33	0	0	0	0
	2008	18	0	0	0	0
Šiaulių tardymo izoliatorius	2007	21	1	0	1	0
	2008	17	0	0	0	0
Laisvės atėmimo vietų ligoninė	2007	0	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Iš viso:	2007	227	11	0	1	0
	2008	195	10	0	3	0

Suimtųjų (nuteistųjų) skundai Kalėjimų departamento direktoriui
dėl kalinimo įstaigų personalo galimai netinkamo elgesio

Kalinimo įstaigos pavadinimas	Metai	Gauta skundų	Pradėta drausminių bylų	Pradėta ikiteisminių tyrimų	Taikyta drausminio poveikio priemonių	Taikyta baudžiamojo poveikio priemonių
Alytaus pataisos namai	2007	2	0	0	0	0
	2008	2	0	0	0	0
Kybartų pataisos namai	2007	0	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Marijampolės pataisos namai	2007	1	0	0	0	0
	2008	4	0	0	0	0
Panevėžio pataisos namai	2007	0	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Pravieniškių 1-ieji pataisos namai	2007	0	0	0	0	0
	2008	1	0	0	0	0
Pravieniškių 2-ieji pataisos namai	2007	2	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Pravieniškių 3-ieji pataisos namai	2007	0	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Pravieniškių gydymo ir pataisos namai	2007	0	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Vilniaus 1-ieji pataisos namai	2007	0	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Vilniaus 2-ieji pataisos namai	2007	0	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius-pataisos namai	2007	0	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Kauno tardymo izoliatorius	2007	1	0	0	0	0
	2008	1	0	0	0	0
Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimas	2007	3	0	0	0	0
	2008	1	0	0	0	0
Šiaulių tardymo izoliatorius	2007	3	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Laisvės atėmimo vietų ligoninė	2007	0	0	0	0	0
	2008	0	0	0	0	0
Iš viso:	2007	12	0	0	0	0
	2008	9	0	0	0	0

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms ir toliau dėti visas pastangas, sprendžiant kalinių tarpusavio smurto problemą aplankytose įstaigose (taip pat ir kitose Lietuvos kalinimo įstaigose, kur tai aktualu). Šiame kontekste ypač svarbu, kad visose įstaigose dirbtų gerai paruoštas ir praėjęs atitinkamą mokymo kursą personalas (41 punktą).*

Siekiant spręsti kalinamų asmenų tarpusavio smurtavimo problemą dirbama keliomis kryptimis:

1. Kaip pastebėjo Komiteto delegacija, bendrabučio tipo gyvenamosios patalpos pagal galimybes pertvarkomos taip, kad kambaryje gyventų vidutiniškai po 6 asmenis. Parengtas ir pateiktas Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimas, nustatant, kad pataisos namuose gyvenamosios patalpos nakties metu būtų rakinamos. Tokiu būdu nuteistieji jaustųsi saugiau.

2. Kalinimo įstaigose vykdomos šios prevencinės priemonės:

2.1. 2008 m. įsigyta ir pradėta naudoti Smurto rizikos vertinimo metodika HCR-20, turinti dideles prognostines smurto proveržio galimybes. Visi laisvės atėmimo vietų psichologinių tarnybų specialistai yra baigę specialius mokymus, skirtus šios metodikos taikytojams.

2.2. 2009 m. sausio 20 d. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus patvirtinta Kriminalinės subkultūros apraiškų laisvės atėmimo vietose prevencijos programa.

2.3. 2008m. įsigyta kognityvinė-biheivioristinė korekcinė programa „Tik tu ir aš“. Vienas šios programos modulis yra skirtas smurto apraiškų elgesyje terapijai. Šiuo metu programa jau vykdoma pataisos inspekcijose.

2.4. Laisvės atėmimo vietų psichologinių tarnybų specialistai vykdo tikslines programas, kurios yra orientuotos į smurtinio elgesio prevenciją: pvz. Emocijų identifikavimas ir valdymas, Streso ir krizių valdymas, Konfliktai ir jų sprendimo būdai, Bendravimo įgūdžių lavinimas ir t.t.

2.5. Teikiama individuali psichologinė parama iki įkalinimo smurtavusiems ir linkusiems smurtauti pataisos įstaigose nuteistiesiems.

Pravieniškųjų 3-uosiuose pataisos namuose (šių patirtį perima ir kitos kalinimo įstaigos) įstaigos direktoriaus 2008 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. 1-115 patvirtinta konkrečios kalinimo įstaigos poreikiams pritaikyta Tipinė individualaus darbo su nuteistuoju, kuris laikosi kriminalinės subkultūros tradicijų, programa, kurios tikslas – motyvuoti nuteistuosius atisakyti žalingų kriminalinės subkultūros tradicijų.

Manome, kad nurodytų programų ir kitų priemonių įdiegimas kalinimo įstaigose padės nustatyti pagrindines smurto tarp kalinių priežastis ir sumažinti smurto atvejų skaičių.

3. Tobulinamos kalinimo įstaigų personalo mokymo programos. Vietoj anksčiau Kalėjimų departamento Mokymo centre taikytos 1 mėnesio 150 val. trukmės jaunesniųjų pareigūnų įvadinio mokymo programos parengta ir patvirtinta 2 mėnesių 312 val. trukmės programa. Šioje programoje temoms, susijusioms su žmogaus teisėmis, Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą, tarptautinėmis elgesio su kaliniais taisyklėmis ir kt., skirta 10 valandų. Be to, įvadinio mokymo programoje 20 valandų numatyta temoms (specialiųjų priemonių ir šaunamojo ginklo naudojimo teisiniai pagrindai, nuteistųjų subkultūros apraiškos), kurios taip pat sietinos su žmogaus teisių užtikrinimu ir kankinimų draudimu laisvės atėmimo vietose.

Kalėjimų departamento Mokymo centre kalinimo įstaigų ir pataisos inspekcijų darbuotojams organizuoti seminarai temomis, susijusiomis su žmogaus teisėmis, Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą, tarptautinėmis elgesio su kaliniais taisyklėmis:

2007 m. – 3 seminarai;

2008 m. – 7 seminarai.

2009 m. Kalėjimų departamento Mokymo centro Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų personalo kvalifikacijos tobulinimo renginių plane temomis, susijusiomis su žmogaus teisėmis, Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą, tarptautinėmis elgesio su kaliniais taisyklėmis, numatyti 6 seminarai. Tarp jų seminarai temomis: Psichologinis ir fizinis smurtas bei prievarta, kankinimo simptomų atpažinimas, Nuteistųjų subkultūra, atsiradimo priežastys, jos išgyvendinimo būdai, Tarptautinės sutartys, draudžiančios diskriminaciją ir kankinimą. Kalėjimų departamente jau įvyko 8 val. mokymai tema Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai prieš Lietuvą bylose, susijusiose su laisvės atėmimo vietomis.

Kiekvienoje kalinimo įstaigoje kiekvienais metais sudaromas personalo mokymo planas. Kalėjimų departamento rekomendacijose dėl personalo mokymo nustatyta, kad kalinimo įstaigų vykdomo personalo mokymo trukmė negali būti trumpesnė kaip 16 val. per metus, mokymas baigiamas įskaitų laikymu.

– *Komitetas rekomenduoja ieškoti alternatyvių pažeidžiamų kalinamųjų apsaugos būdų (42 punktas).*

Bausmių vykdymo kodekse (70 straipsnio 6 dalis) yra nuostata, leidžianti pataisos įstaigoje laikomą asmenį, jeigu jis pats raštu prašo ir nurodo svarbias priežastis, laikyti izoliuotą nuo kitų nuteistųjų. Pataisos įstaigos direktorius turi teisę tokį nuteistąjį perkelti į kamerų tipo patalpas laikotarpiui iki 6 mėnesių. Pažymėtina, kad toks perkėlimas nėra drausminė nuobauda. Nuteistieji dažniausiai prašo juos perkelti į kamerų tipo patalpas, nurodydami, kad kiti nuteistieji gali prieš juos panaudoti smurtą.

Kaip jau buvo nurodyta atsakant į 41 punkto rekomendaciją, kalinimo įstaigose intensyviai taikomos specialios programos ir kitos priemonės smurtui tarp nuteistųjų mažinti. Vienas iš šių programų ir priemonių taikymo rezultatų – kalinimo įstaigose ženkliai sumažėjo nuteistųjų prašymų juos laikyti izoliuotus nuo kitų nuteistųjų:

2003 m. Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 6 dalies nuostata buvo taikyta 169 nuteistiesiems;

2007 m. Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 6 dalies nuostata buvo taikyta 23 nuteistiesiems;

2008 m. Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 6 dalies nuostata buvo taikyta 1 nuteistajam.

2009 m. iki balandžio 1 d. Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 6 dalies nuostata nebuvo taikyta nei vienam nuteistajam.

3. Bendros nuteistųjų/suimtųjų kalinimo sąlygos

- *Komitetas rekomenduoja Pravieniškių 3-iusiuose pataisos namuose suremontuoti ne kameroje esančius sanitarinius mazgus, dirbantiems nuteistiesiems įrengti dušus, visus tualetus atitverti pertvaromis, pakeisti prastos kokybės čiužinius. Taip pat komitetas prašo pateikti informaciją apie Pravieniškių 3-ųjų pataisos namų drausmės grupės patalpų atnaujinimo darbus (43 punktas).*

2005 m. Pravieniškių 3-iusiuose pataisos namuose buvo pilnai suremontuotos šešių būrių patalpos: suremontuoti gyvenamieji kambariai, sanitariniai mazgai, įrengti dušai, virtuvėlės, poilsio kambariai. Nesuremontuotos liko trijų būrių patalpos.

2008 m. dirbančių nuteistųjų patalpose suremontuoti sanitariniai mazgai, tualetai atitverti 2 metrų aukščio pertvaromis.

2008 m. drausmės grupės patalpose atlikti tokie remonto darbai:

- atliktas stogo dangos remontas;
- į bendrą nutiesta nauja nuotekų kanalizacijos atšaka;
- atliktas sanitarinio mazgo kapitalinis remontas;
- nudažytos patalpų lubos;
- ištapetuotos gyvenamųjų patalpų sienos.

2008 m. nupirkta 50 vnt. naujų čiužinių, kuriais pakeisti netinkami naudoti čiužiniai.

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms kaip galima greičiau įgyvendinti planus statyti naują tardymo izoliatorių šalia Vilniaus ir 2011 m. į jį perkelti Lukiškių tardymo izoliatorių. Komitetas prašo pateikti naujojo Vilniaus tardymo izoliatoriaus projektavimo/statybos darbų grafiką (44 punktas).*

Kaip jau buvo nurodyta atsakant į 34 punkto rekomendaciją, šiuo metu rengiamame Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų plėtros strategijos įgyvendinimo priemonių 2008–2033 metų plano pakeitimo projekte, kuris artimiausiu metu bus teikiamas svarstyti Vyriausybei, numatoma, pritraukus privataus kapitalo investicijas, iki 2015 m. Vilniaus miesto pakraštyje pastatyti apie 2000 vietų tardymo izoliatorių ir į jį perkelti Lukiškių tardymo izoliatorių.

- *Komitetas rekomenduoja imtis būtinų priemonių užtikrinant, kad visiems asmenims, įskaitant suimtuosius, laikomiems Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime, būtų sudarytos priimtinos sąlygos, t. y. jie būtų laikomi tinkamai įrengtose, žiemą gerai šildomose kameroje. Be to, visiems kalinamiesiems turi būti parūpinta (tinkamas kiekis) valymo priemonių švarai kameroje palaikyti (45 punktas).*
- *Komitetas taip pat rekomenduoja imtis būtinų priemonių užtikrinti, jog visi suimtieji Lietuvoje turėtų pakankamą kiekį asmeninės higienos priemonių (46 punktas).*

Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime jau keletą metų vyksta kapitalinis remontas. Kaip nurodo ir Komitetas savo ataskaitose, suremontuotas 1-asis korpusas ir antrojo korpuso dešinysis sparnas. 2009 m. Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo remontui skirta 900 tūkst. litų, už kuriuos bus rekonstruoti antrojo korpuso kairiojo sparno 2 aukštai (36 kameros). Sparčiau vykdyti remonto darbus trukdo lėšų stoka ir tai, kad nėra galimybės ir taip perpildytoje įstaigoje vienu metu atlaisvinti didesnę kiekį kamerų.

2009 m. kovo 19 d. teisingumo ministro įsakymu Nr. 1R-79 papildytos suimtųjų ir nuteistųjų, laikomų kalinimo įstaigose, materialinio aprūpinimo normos. Papildomai nustatyta, kad suimtiesiems kartą per mėnesį nemokamai išduodamas dantų šepetukas, dantų pasta ir skutimosi priemonės. Suimtųjų ir nuteistųjų aprūpinimas muilu, tualetiniu popieriumi, švaros palaikymo kameroje priemonėmis buvo nustatytas dar 2004 m. patvirtintose materialinio aprūpinimo normose.

Nuo 2006 m. įsigaliojo nuostata, kad nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmės ir neturintiems asmeninėje sąskaitoje pinigų bei galimybės pinigų užsidirbti, iš kalinimo įstaigai išlaikyti skiriamų lėšų kartą per mėnesį gali būti skiriama iki 39 litų pinigine išmoka būtiniausiems reikmenims (taip pat ir asmens higienos priemonėms) nusipirkti.

- *Komitetas ragina Lietuvos valdžios institucijas neatidėliotinai imtis reikiamų priemonių užtikrinti suimtųjų, esančių Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime (ir kituose tardymo izoliatoriuose, kur tai aktualu), įtraukimą į programas, numatančias veiklą už kameros ribų, įskaitant ir grupinį bendravimą. Galiojantys įstatymai turėtų būti atitinkamai pakeisti. Be to, reikėtų imtis priemonių, užtikrinančių, kad visi nuteistieji Pravieniškių 3-uojuose pataisos namuose, įskaitant areštiniuose esančius nuteistuosius, galėtų praleisti pakankamą dienos dalį už kameros ribų, užsiimdami įvairiausia prasminga veikla (darbu, pageidautina suteikiančiu profesinių įgūdžių, mokymusi, sportu, pramogine veikla), įskaitant grupinį bendravimą (49 punktas).*

Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime organizuoti suimtųjų užimtumą už kameros ribų, ypač grupinį bendravimą, problematiška. Tardymo izoliatorius yra miesto centre, teritorija maža, įstaiga perpildyta. Siekiant išnaudoti turimas galimybes, įgyvendinamos šios priemonės:

1. Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo direktoriaus 2008 m. rugpjūčio 29 d. įsakymu Nr. 1-81 patvirtina Filmų demonstravimo tvarka, 1-ajame gyvenamajame korpuse įrengta patalpa filmams demonstruoti. 2008 m. žiūrėti filmų buvo išvesti 426 suimtieji. Jau priimtas sprendimas filmų demonstravimo patalpą įrengti 2-ajame gyvenamajame korpuse.

2. 1-ajame gyvenamajame korpuse įrengta patalpa suimtiesiems sportuoti. Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo direktoriaus 2008 m. rugpjūčio 29 d. įsakymu Nr. 1-80 patvirtinta Suimtųjų ir nuteistųjų išvedimo į sportui skirtą patalpą tvarka. 2008 m. sportui skirtoje patalpoje lankėsi 597 suimtieji ir nuteistieji. Pagal galimybes socialinės reabilitacijos darbuotojai organizuoja sportines varžybas. 2008 m. buvo organizuota 13 sportinių varžybų patalpose (šашkių, šachmatų, domino, stalo teniso turnyrai), bendras dalyvių skaičius – 124 asmenys.

3. Šiltuoju metų laiku įstaigos kieme organizuojamos krepšinio, tinklinio ir svarsčių kilnojimo varžybos, tačiau jose kol kas buvo sudaromos sąlygos dalyvauti tik nuteistiesiems.

4. 2008 m. pabaigoje 1-ajame gyvenamajame korpuse įrengtas darbo kabinetas kapelionui, kuriame jis gali bendrauti su suimtaisiais ir nuteistaisiais. Anksčiau religines apeigas suimtieji ir nuteistieji turėjo galimybę atlikti tik įstaigos koplyčioje.

5. Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo direktoriaus įsakymais patvirtintos ir vykdomos šios suimtųjų ir nuteistųjų užimtumo programos: Jogos programa, skirta suimtosioms moterims, Minesotos 12 žingsnių programa, skirta asmenims, turintiems priklausomybę nuo psichiką veikiančių medžiagų, Meno terapijos programa, skirta suimtiesiems ir nuteistiesiems.

Pravieniškių 3-uojuose pataisos namuose apie 25 procentai nuteistųjų įdarbinti apmokamuose darbuose Valstybės įmonės prie Pravieniškių 1-ųjų pataisos namų filiale ir įstaigos ūkio aptarnavime. Pradedamas praktikuoti areštu nuteistųjų įtraukimas į darbą – 2009 m. kovo 1 d. buvo įdarbinti 2 nuteistieji (5 procentai visų įstaigoje arešto bausmę atliekančių nuteistųjų). Yra vilčių, kad nuteistųjų užimtumas gerės – Valstybės įmonės prie Pravieniškių 1-ųjų pataisos namų filiale rekonstruojamas vienas iš cechų, kuriame bus montuojami modernūs įrenginiai ir numatoma gaminti langus.

Pravieniškių 3-uojuose pataisos namuose (kaip ir kituose pataisos namuose) nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, užimtumo organizavimas didesnių problemų nekelia: veikia bendrojo lavinimo mokykla, profesinės mokyklos filialas, nuteistieji be suvaržymų gali būti įstaigos teritorijoje, sportuoti, naudotis bibliotekos paslaugomis ir kt.

Daugiau problemų kelia arešto bausmę atliekančių nuteistųjų užimtumo organizavimas, kadangi šios kategorijos nuteistieji laikomi rakinamose kameroje. 2008 m. arešto bausmę atliekančių nuteistųjų užimtumas buvo organizuojamas apsiribojant priemonėmis, kurioms įgyvendinti nereikia nuteistųjų išvesti

iš arešto skyriui skirtos lokalinės teritorijos: paskaitomis, motyvaciniais pokalbiais, domino, šaškių, šachmatų, kryžiažodžių sprendimo turnyrais, jėgos trikovės (prisitraukimai prie skersinio, atsispaudimai nuo žemės, atsispaudimai nuo lygiagrečių) varžybomis. Pravieniškių 3-ųjų pataisos namų direktoriaus 2009 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. 1-76 patvirtinta Nuteistųjų areštu laisvalaikio užimtumo programa, kurią įgyvendinant nuteistieji, atliekantys arešto bausmę, pagal patvirtintus grafikus bus vedami į bendrą įstaigos laisvalaikio centrą ir laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų gyvenamojoje teritorijoje esančius sporto aikštynus.

4. Sąlygos, kuriomis bausmę atlieka nuteistieji laisvės atėmimu iki gyvos galvos

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms ir toliau dėti visas pastangas tobulinant režimą, taikoma nuteistųjų laisvės atėmimu iki gyvos galvos atžvilgiu, atsižvelgiant į Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendaciją Rec(2003)23 dėl kalėjimų administracijų nuteistųjų iki gyvos galvos ir kitų ilgam terminui nuteistų kalinių valdymo (52 punktas).*

2009 m. balandžio 27 d. Lietuvoje buvo 105 asmenys, atliekantys laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę.

Bausmių vykdymo kodekse nustatyta, kad asmenys, nuteisti laisvės atėmimu iki gyvos galvos, pirmuosius 10 metų paskirtos bausmės atlieka kalėjime, po to, atsižvelgiant į jų elgesį bausmės atlikimo metu bei saugumo reikalavimus ir kai yra kalėjimo administracijos teikimas, teismas gali nuteistąjį perkelti tęsti bausmės atlikimą į pataisos namus. 2009 m. balandžio 27 d. pataisos namuose bausmę atliko 20 nuteistųjų, kuriems paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė (tai sudaro 19 procentų visų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę atliekančių asmenų). Šie asmenys apgyvendinami bendrabučio tipo patalpose, jiems netaikomi grupinio bendravimo suvaržymai, dienos metu jie gali be suvaržymų būti skyriui priskirtoje teritorijoje, sportuoti.

Sudėtingiau yra organizuoti nuteistųjų laisvės atėmimu iki gyvos galvos užimtumą ir grupinio bendravimo galimybę asmenims, laikomiems kalėjime. 2009 m. balandžio 27 d. Lukiškių kalėjime buvo laikomi 83 asmenys, nuteisti laisvės atėmimu iki gyvos galvos. Apie trečdalis šių asmenų turi nuolatinį darbą (2009 m. balandžio 27 d. dirbo 25 nuteistieji). Be tų priemonių, kurias jau teigiamai įvertino Komiteto ekspertai, 2009 m. numatoma Lukiškių kalėjime sudaryti 4–5 nuteistųjų laisvės atėmimu iki gyvos galvos grupes ir bandyti organizuoti grupinius švietėjiško pobūdžio bei socialinių įgūdžių formavimo užsiėmimus. Be to, šiltuoju metų laikotarpiu bus tęsiama pasitvirtinusi praktika, kai nuteistiesiems laisvės atėmimu iki gyvos galvos kalėjimo kieme organizuojamos krepšinio, tinklinio, svarsčių kilnojimo varžybos.

5. Sąlygos, kuriomis kali nepilnamečiai

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms ir toliau dėti visas pastangas siekiant užtikrinti, kad visi suimtieji Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje dalyvautų tikslingos veiklos už kamerų ribų programose, įskaitant grupinį bendravimą, atitinkantį jų poreikius (mokslas, sportas, sveikatingumas ir pan.). Kuo ilgesnis laikas, kurį suimtas praleidžia tardymo izoliatoriuje, tuo įvairiapusiškesnė turi būti veikla, kuri jiems siūloma. Komitetas taip pat rekomenduoja kaip galima greičiau nepilnamečių mankštiniuisi įrengti tardymo izoliatoriaus teritorijoje aikšteles (su stogeliais, saugančiais nuo blogo oro) vietoj dabar naudojamų pasivaikščiojimo kiemelių ant tardymo izoliatoriaus stogo. Be to, Komitetas norėtų gauti detalią informaciją apie planuojamą materialią sąlygų pagerinimą Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje, įskaitant konkretų darbų grafiką (55 punktas).*

Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų direktorius 2008 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. 1-68 patvirtintame Nepilnamečių suimtųjų užimtumo gerinimo priemonių plane numatytų priemonių įgyvendinimas tęsiamas: suimtųjų mokymas vyksta išvedant juos į klases, nors mokymo plano valandų skaičius nuo 13,5 val. per savaitę iki 30 val. dar nepadidintas, suimtieji pagal patvirtintą grafiką išvedami į sporto patalpas, Užimtumo centrą, kompiuterių klasę, priimti darbuotojai į papildomai įvestas 7 socialinių darbuotojų pareigybės.

Parengtas sporto aikštelių ir pasivaikščiavimo bei mankštinimosi gryname ore kiemelių nepilnamečių tardymo izoliatoriaus teritorijoje įrengimo projektas, darbams iš valstybės biudžeto skirta 575 tūkst. litų, parinktas rangovas darbams atlikti. Pagal šį projektą bus įrengtos 2 bendro 190 m² ploto žaidimų aikštelės su sporto inventoriumi ir 6 bendro 86 m² ploto pasivaikščiavimo ir mankštinimosi kiemeliai su stogeliais, saugančiais nuo blogo oro. Vidutinis vieno kiemelio plotas – 14 m². Sporto aikštelių ir pasivaikščiavimo kiemelių įrengimo darbai jau eina į pabaigą ir bus užbaigti iki 2009 m. rugsėjo 1 d.

Parengtas Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų gyvenamųjų patalpų rekonstravimo projektas, numatytas finansavimas ir parinktas darbų atlikimo rangovas. Darbai jau pradėti ir bus vykdomi pagal tokius grafikus:

Tardymo izoliatoriaus patalpų rekonstravimas

- pastato dvišlaičio stogo įrengimas – 2009 m. 3-iasis ketvirtis;
- šildymo sistemos rekonstrukcija – 2009 m. 3-iasis ketvirtis
- kamerų langų keitimas – 2009 m. 4-asis ketvirtis;
- vamzdynų ir kamerų sanitarinių mazgų keitimas – 2009 m. 4-iasis ketvirtis;
- grindų dangos remontas – 2009 m. 4-iasis ketvirtis;
- elektros instaliacijos remontas – 2009 m. 4-iasis ketvirtis;
- vėdinimo sistemų rekonstrukcija – 2010 m. 2-asis ketvirtis;
- silpnų srovių sistemos rekonstrukcija – 2010 m. 2-asis ketvirtis;
- kamerų lubų ir sienų dažymas – 2010 m. 2-asis ketvirtis.

Pataisos namų patalpų rekonstravimas

- pastato dvišlaičio stogo įrengimas – 2009 m. 3-iasis ketvirtis;
- 4-ojo aukšto miegamųjų patalpų rekonstrukcija:
 - sanitarinių mazgų ir dušų įrengimas – 2009 m. 3-iasis – 4-asis ketvirčiai;
 - kiekviename miegamajame kambaryje
 - elektros instaliacijos rekonstrukcija – 2009 m. 3-iasis – 4-asis ketvirčiai;
 - langų keitimas – 2009 m. 4-iasis ketvirtis;
 - vėdinimo sistemų rekonstrukcija – 2010 m. 1-sis ketvirtis;
 - durų keitimas – 2010 m. 1-sis ketvirtis;
 - lubų, sienų ir grindų remontas – 2010 m. 1-sis – 2asis ketvirčiai;
- 1-ojo aukšto patalpų remontas:
 - valgyklos remontas – 2009 m. 3-iasis ketvirtis;
 - virtuvės remontas – 2009 m. 3-iasis ketvirtis;
 - langų keitimas – 2009 m. 3-iasis ketvirtis;
 - lubų, sienų ir grindų remontas – 2009 m. 3-iasis ketvirtis;
 - rūsio patalpų rekonstrukcija, įrengiant buitines patalpas prižiūrėtojams – 2010 m. 1-sis – 2asis ketvirčiai.

6. Sveikatos priežiūros paslaugos

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms Lukiškių kalėjimo ligoninės perkėlimui suteikti prioritetą. Komitetas norėtų gauti detalią ataskaitą apie pažangą, daromą naujos ligoninės statyboje Pravieniškėse (56 punktas).*

Šiuo metu Pravieniškėse rekonstruotos ligoninės Terapijos, Chirurgijos, Priėmimo ir Tuberkuliozinio skyrių patalpos, pasivaikščiavimo kiemeliai (atlikti bendri statybos, šildymo-vėdinimo, vandentiekio-nuotekų, elektros tiekimo, silpnųjų srovių montavimo darbai). Statomi Psichiatrijos ir Ambulatorinis skyriai, atliekami teritorijos tvarkymo darbai. 2009 m. ligoninės Pravieniškėse statybos darbams skirta 621 tūkst. litų. Iki 2009 m. sausio 1 d. panaudota 18 mln. 842 tūkst. litų. Bendra objekto vertė – 31 mln. 570 litų. Šiuo metu objekte atlikta 60 procentų darbų.

- *Komitetas pageidauja, kad Lietuvos valdžios institucijos pateiktų savo komentarus dėl galimo interesų konflikto tarp psichologo gydamosios veiklos ir jo įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą (pvz., nuteistųjų paskyrimo į skirtingo režimo grupes) (57 punktas).*

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos bausmių vykdymą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose sprendimus dėl nuteistojo laikymo režimo keitimo priima kalnimo įstaigos vadovas, kuris sprendimus dėl nuteistojo skyrimo į konkretų lokalinį sektorių, būrį, režimo grupę ar dėl drausminės nuteistojo atsakomybės priima atsižvelgdamas į kolektyvinį komisijos siūlymą. Tokių komisijų nariais būna ir įstaigoje dirbantys psichologai. Manome, kad psichologo dalyvavimas komisijos, teikiančios įstaigos vadovui siūlymą, sudėtyje yra teigiama praktika, kadangi psichologas pats tiesiogiai nedalyvauja sprendimo priėmimo, tačiau turi galimybę išsakyti savo profesinę nuomonę dėl priimamo sprendimo.

- *Komitetas rekomenduoja imtis reikiamų priemonių psichiatro etatui Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose užpildyti (59 punktas).*

Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose gydytojas vaikų psichiatras dirba 0,5 etato krūviu. Kad būtų užtikrintas psichikos sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas suimtiems ir nuteistiems nepilnamečiams, gydytojas vaikų psichiatras turi galimybę dirbti ir gauti už tai atlyginimą papildomai. Todėl, esant dabartiniam Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų užpildymui (vidutiniškai laikoma 196 asmenys), gydytojo psichiatro paslaugos yra prieinamos visiems suimtiesiems ir nuteistiesiems, kuriems šios paslaugos reikalingos.

Nepilnamečiai, kuriems reikalinga tretinio lygio gydytojo psichiatro pagalba, konsultuojami viešojoje įstaigoje Kauno medicinos universiteto klinikose. Po konsultacijos nurodytoje įstaigoje, Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose pacientams gydymas skiriamas, atsižvelgiant į gydytojų specialistų konsultacijas. Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų administracija nuolat ieško gydytojo vaikų psichiatro užimti trūkstamą 0,5 etato. Anksčiau buvo duoti skelbimai spaudoje, šiuo metu skelbimas paduotas į darbo biržos internetinį tinklalapį.

- *Komitetas rekomenduoja kaip galima greičiau pakeisti rentgeno aparatą Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime ir rentgeno aparatą bei odontologo kėdę Pravieniškių 3-iusiuose pataisos namuose (60 punktas).*

2008 m. Pravieniškių 3-iesiems pataisos namams buvo skirta 75 tūkst. litų, už kuriuos įstaiga įsigijo modernią odontologo kabineto įrangą. Tai ženkliai pagerino šioje kalnimo įstaigoje nuteistiesiems teikiamą odontologo paslaugų kokybę.

Dėl finansinių sunkumų rentgeno aparatų keitimo klausimas dar neišspręstas.

- *Komitetas rekomenduoja, kad visose Lietuvos kalnimo įstaigose padarytuose įrašuose apie sužeidimus patyrusio kalnimojo medicininę apžiūrą (nepriklausomai nuo to, ar kalniamasis atvyko į įstaigą sužeistas, ar patyrė sužeidimus kalnimo metu) turėtų būti:*

- *išsamiai išvardijami kalnimojo teiginiai, turintys reikšmę medicininės apžiūros išvados, įskaitant visus pareiškimus dėl netinkamo elgesio;*
- *pateikiama išsami objektyvių medicininės apžiūros rezultatų ataskaita, paremta nuodugnia apžiūra;*
- *atsižvelgiant į pirmas dvi rekomendacijas, pateikiama gydytojo išvada, kurioje gydytojas turėtų nurodyti, kiek kalnimojo pareiškimai atitinka objektyvius medicininės apžiūros rezultatus;*

(62 punktas).

Visų Lietuvos laisvės atėmimo vietų medicinos personalas suimtųjų/nuteistųjų ambulatorinėse kortelėse daro įrašus apie:

- suimtojo/nuteistojo teiginius dėl patirto sveikatos sutrikdymo (užrašomos įvykio aplinkybės pagal suimtojo/nuteistojo žodžius);
- medicininės apžiūros rezultatus.

Laisvės atėmimo vietų medicinos personalas neturi teisės ir kompetencijos teikti išvadas, ar suimtojo/nuteistojo teiginiai dėl patirto sveikatos sutrikdymo atitinka medicininės apžiūros rezultatus.

Vadovaujantis Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakymu Nr. V-298/158/A1-86 (Žin., 2003-05-30, Nr. 52-2357), tokias išvadas teikia tik teismo medicinos ekspertai.

Be to, Pataisos įstaigos vidaus tvarkos taisyklių 262 punktas ir Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių punktas 111 punktas įsakmiai reikalauja, kad apie kiekvieną suimtojo/nuteistojo patirtą sveikatos sutrikdymą (kūno sužalojimą) laisvės atėmimo vietų vadovybė nedelsdama raštu praneštų teritorinės prokuratūros prokurorui. Tokiu būdu yra užtikrinama suimtųjų/nuteistųjų patirtų sveikatos sutrikdymų tyrimo kontrolė iš šalies (taip pat ir dėl galimo laisvės atėmimo vietų darbuotojų netinkamo elgesio panaudojant fizinį smurtą prieš suimtuosius/nuteistuosius. Prireikus prokuroras turi galimybę pats inicijuoti tyrimą dėl galimo netinkamo elgesio).

- *Komitetas rekomenduoja, kad Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime (ir kitose Lietuvos kalnimo įstaigose, kur aktualu) turėtų būti peržiūrėta narkotikų vartojimo prevencijos strategija kalnamųjų, vartojančių narkotikus, atžvilgiu. Komitetas pabrėžia, kad tinkamas ir efektyvus tvarkymasis su kalnamaisiais narkomanais turi būti įvairus: jis turi apimti detoksikaciją, psichologinę pagalbą, socialines – mokymo programas ir reabilitacines bei pakaitinio gydymo programas opiatų vartotojams, kurie negali nutraukti narkotikų vartojimo (65 punktas).*

Pažymėtina, kad kalnimo įstaigose laikomiems narkomanams yra taikomos socialinės ir psichologinės priklausomų asmenų reabilitacijos priemonės. Vykdomas individualus darbas su priklausomais nuo narkotikų asmenimis, taikant individualų konsultavimą. Šiam tikslui parengta ir taikoma korekcinė programa Elgesys-Pokalbis-Pasikeitimas (EPP).

Į kalnimo įstaigas patenkantys asmenys, kuriems išsivysto abstinencijos reiškiniai yra hospitalizuojami Laisvės atėmimo vietų ligoninėje, kur jiems suteikiamos reikiamos asmens sveikatos priežiūros paslaugos, nuimama fizinė abstinencija. Pakaitinė terapija (metadonu, bupenorfinu ar kt. preparatais) šiuo metu nėra taikoma. Nors opioidų vartojimas tarp narkotines medžiagas vartojančių asmenų 2008 metais yra antroje vietoje – 40,8 proc. nuo visų esančių įškaitoje (pirmoje vietoje – 44,7 proc. kelių narkotinių medžiagų vartojimas), tačiau stebimas ženklus jų vartojimo mažėjimas. Į kalnimo įstaigas patenka tik pavieniai asmenys, dalyvavę pakaitinės terapijos kursuose. Apie tai, kad jie dalyvavo pakaitinės terapijos programose nepasisako, be to, iki patekimo į kalnimo įstaigas ilgiau ar trumpiau išbūna policijos areštinėse, kur jiems pakaitinis gydymas netaikomas.

- *Komitetas rekomenduoja, kad Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose (ir kitose Lietuvos kalnimo įstaigose, kur aktualu) asmenys dėl priėmimo turėtų galimybę tiesiogiai kreiptis į medicinos personalą, o ne per tarpininkus (užsiregistruojant žurnale)(67 punktas).*

Nuteistieji, gyvenantys bendrabučio tipo gyvenamosiose patalpose ir be suvaržymų galintys vaikščioti kalnimo įstaigos teritorijoje, į medicinos tarnybą vyksta savarankiškai.

Suimtųjų ir nuteistųjų, laikomų kameroje ir neturinčių galimybės savarankiškai vykti į medicinos tarnybą, atliekamas išankstinis registravimas. Tai daroma tam, kad būtų užtikrinta teisė kiekvienam suimtajam ir nuteistajam be suvaržymų patekti pas medicinos specialistą. Išankstinis registravimas netaikomas ūmaus sveikatos sutrikimo atvejais, kai medicinos pagalba turi būti suteikta nedelsiant.

Suimtuosius ir nuteistuosius, uždarytus į drausmės (baudos) izoliatorius, medicinos specialistai lanko patys.

Atsisakius išankstinio registravimo ir priėmus nuostatą, kad medicinos specialistai patys lanko visus kameroje laikomus suimtuosius ir nuteistuosius, medicinos specialistai tam sugaištų daug laiko ir nuo to nukentėtų sveikatos priežiūros paslaugų kalnimo įstaigose kokybė.

- *Komitetas rekomenduoja imtis papildomų priemonių Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime ir Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose (taip pat ir kitose Lietuvos kalnimo įstaigose, kur aktualu), kad kalnamųjų medicininės konsultacijos/apžiūra būtų vykdoma negirdint ir nedalyvaujant, jei priešingai elgtis nėra kokių nors ypatingų priežasčių, ne medicinos personalui (68 punktas).*

Visų kalinimo įstaigų personalas dėl šios Komiteto rekomendacijos papildomai informuotas. Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse ir Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklėse nustatyta, kad kalinamojo medicininės konsultacijos/apžiūros metu medicinos specialisto patalpose prižiūrėtojas gali būti tik kai to prašo pats medicinos specialistas, kuris pagal Lietuvos įstatymus ir yra atsakingas už medicinos konsultacijos/apžiūros konfidencialumą. Todėl, patys būdami atsakingi už konfidencialumą, teise saugumo sumetimais paprašyti prižiūrėtoją būti patalpoje medicininės konsultacijos/apžiūros metu medicinos specialistai piktnaudžiauti negali. Be to, nurodytose taisyklėse nustatyta, kad kalinamojo medicininės konsultacijos/apžiūros metu medicinos specialisto patalpose medicinos specialistui prašant gali būti tik tos pačios lyties prižiūrėtojas, kaip ir pacientas.

7. Kiti klausimai

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms toliau dėti visas pastangas užpildyti laisvus kalinimo įstaigų pareigūnų etatus (70 punktas).*

Situacija kalinimo įstaigose etatų komplektavimo klausimu keičiasi teigiama linkme: dabar kalinimo įstaigose yra 122 neužpildyti etatai, tai sudaro 3,5 procento visų kalinimo įstaigoms patvirtintų etatų.

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms skirti didžiausią prioritetą tiek įvadiniam, tiek tolesniam (visų grandžių) kalinimo įstaigų pareigūnų mokymui, tad reikėtų imtis priemonių pailginti įvadinio mokymo trukmę ir stiprinti mokymus (tiek įvadinio mokymo, tiek ir vykdomo tarnybos metu), skirtus įgyti naujų įgūdžių kaip bendrauti su kalinamaisiais bei juos tobulinti. Be to, personalui, dirbančiam su nepilnamečiais, reikalingas specializuotas mokymas kaip elgtis su atitinkamo amžiaus nepilnamečiais (71 punktas).*

Kaip jau nurodyta atsakant į 40 punkto rekomendaciją, tobulinamos kalinimo įstaigų personalo mokymo programos. Vietoj anksčiau Kalėjimų departamento Mokymo centre taikytos 1 mėnesio 150 val. trukmės jaunesniųjų pareigūnų įvadinio mokymo programos parengta ir patvirtinta 2 mėnesių 312 val. trukmės programa. Programa pradėta taikyti 2009 m. kovo mėnesį.

Šioje programoje temoms tiesiogiai susijusioms su žmogaus teisėmis, Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą, tarptautinėmis elgesio su kaliniais taisyklėmis skirta 10 valandų. Be to, įvadinio mokymo programoje 20 valandų numatyta temoms, kurios taip pat siejasi su žmogaus teisių užtikrinimu ir kankinimų draudimu (pvz., specialiųjų priemonių ir šaunamojo ginklo naudojimo teisiniai pagrindai, nuteistųjų subkultūros apraiškos).

Kalėjimų departamento Mokymo centre kalinimo įstaigų ir pataisos inspekcijų darbuotojams organizuoti seminarai temomis, susijusiomis su žmogaus teisėmis, Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą, tarptautinėmis elgesio su kaliniais taisyklėmis:

2007 m. – 3 seminarai;

2008 m. – 7 seminarai.

2009 m. Kalėjimų departamento Mokymo centro Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų personalo kvalifikacijos tobulinimo renginių plane temomis, susijusiomis su žmogaus teisėmis, Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą, tarptautinėmis elgesio su kaliniais taisyklėmis, numatyti 6 seminarai, tarp jų seminarai temomis: Psichologinis ir fizinis smurtas bei prievarta, kankinimo simptomų atpažinimas, Nuteistųjų subkultūra, atsiradimo priežastys, jos išgyvendinimo būdai, Tarptautinės sutartys, draudžiančios diskriminaciją ir kankinimą.

2009 m. sausio 30 d. Kalėjimų departamento Mokymo centre įvyko seminaras įkalinimo įstaigų psichologinių ir socialinės rehabilitacijos tarnybų darbuotojams tema „Smurto prieš moteris šeimoje rizikos vertinimo metodikų SARA ir B-SAFER taikymas“ Seminaro trukmė 6 akademinės valandos, dalyvių skaičius – 26.

2009 m. balandžio 21 d. Kalėjimų departamente įvyko 8 val. mokymai tema Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai prieš Lietuvą bylose, susijusiose su laisvės atėmimo vietomis. Seminaro trukmė 4 akademinės valandos, dalyvių skaičius – 47.

2009 m. birželio 25 d. Kalėjimų departamento Mokymo centre įvyko seminaras įkalinimo įstaigų sveikatos priežiūros tarnybų darbuotojams tema „Psichologinis ir fizinis smurtas bei prievarta, kankinimo simptomų atpažinimas“. Seminaro trukmė 8 akademinės valandos, dalyvių skaičius – 28.

Kiekvienoje kalinimo įstaigoje kiekvienais metais sudaromas personalo mokymo planas. Kalėjimų departamento rekomendacijose dėl personalo mokymo nustatyta, kad kalinimo įstaigų vykdomo personalo mokymo trukmė negali būti trumpesnė kaip 16 val. per metus, mokymas baigiamas įskaitų laikymu.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 600 patvirtino Nepilnamečių justicijos 2004–2008 m. programą. Šios programos įgyvendinimo priemonėse numatytas ir kalinimo įstaigų pareigūnų, dirbančių su nepilnamečiais, mokymas bei tam reikalingos lėšos. 2008 m. Kalėjimų departamento Mokymo centre pareigūnams, dirbantiems su nepilnamečiais, buvo organizuoti 2 seminarai temomis:

- Užsienio valstybių patirtis organizuojant ir vykdant nepilnamečių, padariusių nusikalstamas veikas, priežiūrą. Efektyvaus bendravimo su delinkventinio elgesio paaugliais ypatumai (16 akademinė val.);
- Auklėjamojo poveikio priemonių nepilnamečiams vykdymas. Nepilnamečių recidyvinio nusikalstamumo prevencijos priemonių įgyvendinimas (6 akademinės val.).

2 pareigūnai 2008 m. spalio 20 – 23 d. dalyvavo tarptautinėje konferencijoje Nepilnamečių justicijos sistemos Europoje Valensijoje (Ispanija).

2009 m. birželio 23 d. Kalėjimų departamento Mokymo centre įvyko seminaras pareigūnams, dirbantiems su nepilnamečiais, tema – Nepilnamečiams skirtų auklėjamojo poveikio priemonių vykdymo ir kontrolės ypatumai.

- *Komitetas rekomenduoja Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose nedelsiant nutraukti praktiką, kai reikalaujama, kad nepilnamečiai nusiųktų veidu į sieną, kai pro šalį eina pareigūnas (72 punktas).*

Nė viename dabar galiojančiame teisės akte, reglamentuojančiame kalinimo įstaigų veiklą, toks reikalavimas nenustatytas. Tokia praktika gali būti likusi iš senesnių laikų ir taikoma, kai vedant suimtuosius susitinka dvi grupės. Tuomet, siekiant užkardyti neleistino bendravimo ar net smurto galimybę, vienai grupei liepiama stoti prie sienos (veidu į sieną), kol kita grupė praeis pro šalį. Reikalavimas nusiųkti į sieną dar gali būti taikomas praktikoje, kai atliekama suimtojo (nuteistojo) asmens krata. Kauno tardymo izoliatoriaus-pataisos namų administracijai nurodyta reikalavimo suimtiesiems (nuteistiesiems) nusiųkti į sieną netaikyti.

- *Komitetas rekomenduoja kalinamuosius raštu informuoti apie jų kaltinimą dėl padarytų teisės pažeidimų ir, skyrus jiems drausminio poveikio priemonę, įteikti sprendimo kopiją (73 punktas).*

Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, taip pat kitus teisės aktus, reglamentuojančius kalinimo įstaigų veiklą (Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse ir Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklėse), kalinamajam prašant, kalinimo įstaigos administracija jam turi padaryti bet kurio dokumento, esančio jo asmens byloje, kopiją.

- *Komitetas pageidauja gauti Lietuvos valdžios institucijų komentarus, ar drausmės komisijos posėdžio metu kalinamasis tikrai negali turėti advokato (74 punktas).*

Teisės aktai nedraudžia kalinamajam drausmės komisijos posėdžio metu turėti advokatą. Tačiau kalinamasis šiuo atveju už advokato paslaugas turėtų susimokėti pats, kadangi valstybės garantuojama teisinė pagalba numatyta tik teisminiam procesui.

- *Komitetas ragina Lietuvos valdžios institucijas peržiūrėti nuteistųjų laikymo drausmės skyriuose sąlygas. visiems nuteistiesiems, kuriems taikomas drausmės sąlygų režimas (taip pat laikomus drausmės izoliatoriuose), turi būti leidžiami reguliarūs pasimatymai, jiems turi būti organizuota veikla už kameros ribų (76 punktas).*

Bausmių vykdymo kodekse (142 straipsnio 2 dalis), kuris įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d., nustatytas nuteistųjų skirstymas į tris grupes pagal jų elgesį bausmės atlikimo metu: paprastąją, lengvąją ir drausmės. Skirtingose grupėse laikomų nuteistųjų laikymo sąlygos skiriasi: teisė turėti pasimatymų, teisė skambinti telefonu, drausmės grupėje laikomi nuteistieji nakties metu užrakinami kamerose. Tokiu būdu įgyvendinamas teisingo ir progresyvaus bausmių atlikimo principas: geras elgesys – daugiau laisvių, blogas elgesys – daugiau suvaržymų. Iki 2005 m. birželio 1 d. galiojo nuostata, kad pataisos namuose laikomus nuteistuosius, kurie sistemingai pažeidinėja arba itin piktybiškai pažeidžia nustatytą režimą, galima perkelti į drausmės grupę neribotam laikui. 2005 m. priimtas Bausmių vykdymo kodekso pakeitimas, nustatant, kad nuteistiesiems, sistemingai pažeidinėjantiems arba itin piktybiškai pažeidusiems nustatytą režimą, gali būti paskirtas perkėlimas iš paprastosios grupės į drausmės grupę nuo 6 mėnesių iki vienerių metų. Kalėjimuose laikomi nuteistieji į drausmės grupę gali būti perkelti nuo 2 iki 6 mėnesių. Pataisos namuose drausmės grupėje laikomi nuteistieji dienos metu gali be suvaržymų išeiti iš gyvenamųjų patalpų į drausmės grupės skyriaus teritoriją, mankštintis, sportuoti, šiems nuteistiesiems nevaržomas grupinis bendravimas.

Jeigu pataisos namuose drausmės grupėje laikomas nuteistasis sistemingai pažeidinėja ar piktybiškai pažeidžia nustatytą režimą, jam gali būti skiriama nuobauda – perkėlimas į kamerų tipo patalpas iki 6 mėnesių. Tokie nuteistieji laikomi rakinamose kamerose.

Bausmių vykdymo kodekse (142 straipsnio 1 dalies 4 ir 5 punktai) taip pat nustatyta nuobauda – nuteistųjų uždarymas į bausdos izoliatorių (kalėjimuose – karcerį) iki 15 parų, nepilnamečių nuteistųjų uždarymas į drausmės izoliatorių iki 10 parų.

Nurodytosios nuobaudos yra griežčiausios nuteistiesiems įstatymų nustatytos nuobaudos ir taikomos išimtiniais atvejais. Tai rodo statistika: 2009 m. balandžio 27 d. drausmės grupėje buvo laikomi 297 asmenys (tai sudaro 3,6 procento visų kalinimo įstaigose laikomų asmenų), iš jų – 137 buvo uždaryti į kamerų tipo patalpas (tai sudaro 1,7 procento visų kalinimo įstaigose laikomų asmenų). Bausdos izoliatoriuose buvo uždaryti 167 asmenys (tai sudaro 2,0 procentus visų kalinimo įstaigose laikomų asmenų).

- *Komitetas rekomenduoja Pravieniškių 3-ųjų pataisos namų vadovybei (ir kitose kalinimo įstaigose, kur tai aktualu) keisti požiūrį į nuteistųjų savęs žalojimo problemą ir už savęs žalojimo veiksmus netaikyti nuteistiesiems drausminių sankcijų (77 punktas).*

Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus kalinamam asmeniui negali būti taikomos ir praktikoje netaikomos drausminės sankcijos už savęs žalojimą.

Galimi atvejai, kai kalinamas asmuo pastebimas darant nustatyto režimo pažeidimą ir reikšdamas protestą, kad buvo sulaikytas pažeidimo vietoje, susižaloja. Tokiam kalinamajam suteikiama medicinos pagalba, prireikus psichologinė pagalba ir pradedama drausmės pažeidimo, padaryto iki susižalojimo, aiškinimosi procedūra. Kalinamieji tokius atvejus kartais pateikia kaip drausminių sankcijų taikymą už savęs žalojimą.

- *Komitetas rekomenduoja imtis priemonių nuteistųjų laikymo sąlygoms Pravieniškių 3-ųjų pataisos namų bausdos izoliatoriaus patalpose pagerinti. Konkrečiai: kameros turi būti tinkamai apšviestos natūralia šviesa ir dirbtine šviesa, turi būti tinkama ventiliacija ir šildymas. Be to, visos kameros vienutės, mažesnės kaip 6m², turi būti iš viso nenaudojamos dėl savo mažo dydžio. Jos yra netinkamos nuteistųjų apgyvendinimui (78 punktas).*

Informuojame, kad mažiausios kameros (Nr. 12, Nr. 13 ir Nr. 14) nenaudojamos. Kameroje Nr. 15 atliktas remontas, suremontuotas sanitarinis mazgas.

Bausdos izoliatoriuje ištraukiamoji ventiliacija veikia.

- *Komitetas rekomenduoja, kad nuteistųjų atskyrimo procedūros Kauno nepilnamečių pataisos namuose remtųsi Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnyje išdėstytomis nuostatomis ir būtų taikomos tik išimtiniais atvejais (79 punktas).*
- *Komitetas rekomenduoja Kauno nepilnamečių pataisos namuose izoliuotai laikomiems nuteistiesiems taikyti veiklos programas (80 punktas).*

Bausmių vykdymo kodekso 70 straipsnio 4 dalyje nustatyta teisė pataisos įstaigos administracijai laikyti izoliuotus nuo kitų nuteistųjų nustatytą režimą pažeidinėjančius nuteistuosius. Izoliuoto laikymo terminas nenustatytas. Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus-pataisos namų direktoriaus 2009 m. sausio 21 d. įsakymu Nr. 1-16 patvirtinta Paprastosios grupės nuteistųjų perkėlimo į 6 skyrių tvarka, nuteistieji į šį skyrių gali būti perkeliama įstaigos direktoriaus nutarimu iki 6 mėnesių, nuteistajam išaiškinama sprendimo apskundimo tvarka, išduodama nutarimo kopija. Praktikoje Kauno nepilnamečių pataisos namuose ši nuostata taikoma tik išimtiniais atvejais, kai nenorintys laikytis nustatyto režimo nuteistieji savo elgesiu realiai daro neigiama įtaką kitiems nuteistiesiems nepilnamečiams, taip pat kyla reali grėsmė, kad pažeidėjai smurtaus prieš kitus nuteistuosius. Kalėjimų departamento ir Kauno nepilnamečių pataisos namų vadovybė ne kartą aptarinėjo galimybes atsisakyti praktikoje taikyti nedrausmingų nepilnamečių izoliavimą, tačiau kol kas pavyko tik sumažinti izoliuotų nuteistųjų skaičių: 2009 m. balandžio mėnesį Kauno nepilnamečių pataisos namuose izoliuoti nuo kitų nuteistųjų buvo laikomi 3 nuteistieji.

Su izoliuotais nuteistaisiais Kauno pataisos namų administracijos atstovai dirba individualiai, taip pat šie nuteistieji pagal patvirtintą grafiką dalyvauja grupinio užimtumo programose, užtikrinamas jų dalyvavimas įstaigos mastu rengiamuose kultūriniuose renginiuose.

- *Komitetas rekomenduoja Kauno nepilnamečių pataisos namuose (ir kitose kalinimo įstaigose, kur tai aktualu) įrengti specialias patalpas, skirtas įniršusiems arba smurtaujantiems kalinamiesiems laikinai taikyti suvaržymo priemones. Tokios patalpos turi būti saugios (t. y., juose neturėtų būti daiktų, kuriais asmuo galėtų susižaloti) bei pakankamai apšviestos ir šildomos. Taikant laikino suvaržymo priemones, kalinamieji turi būti nuolat stebimi (82 punktas).*

Įvadinio kalinimo įstaigų pareigūnų mokymo metu akcentuojama, kad kalinamųjų laikino suvaržymo priemonės turi būti taikomos griežtai laikantis Suėmimo vykdymo įstatyme ir Bausmių vykdymo kodekse nustatytų reikalavimų, šis klausimas kiekvienais metais įtraukiamas į Kalėjimų departamento Mokymo centre organizuojamų seminarų planą.

Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorijoje patalpa įniršusiems arba smurtaujantiems kalinamiesiems laikinai taikyti suvaržymo priemones įengta. Ši patalpa yra šalia medicinos tarnybos patalpų, taikant suvaržymo priemones nuolatinis paciento stebėjimas užtikrinamas.

- *Komitetas rekomenduoja, kad suimtųjų susirašinėjimas galėtų būti kontroliuojamas tik teismo sprendimu (83 punktas).*

2008 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Suėmimo vykdymo įstatymą, kuris įsigaliojo 2009 m. balandžio 1 d. Nurodytojo įstatymo 16 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad siekiant užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms ar kitiems teisės pažeidimams arba apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves, suimtųjų gaunami ir siunčiami laišku gali būti tikrinami ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi. Nutartyje turi būti nurodyti laiškų tikrinimo pagrindai, trukmė, būdas, asmenys, kurių siunčiami ar gaunami laišku bus tikrinami, ir kitos aplinkybės, dėl kurių laiškus būtina tikrinti.

- *Komitetas pažymi, jog būtų pageidautina Pravieniškų 3-iusiuose pataisos namuose įrengti daugiau telefono aparatų nuteistųjų teisei paskambinti telefonu (84 punktas).*

Dabartiniu metu Pravieniškų 3-iusiuose pataisos namuose įrengti 4 telefono aparatai, kuriais gali skambinti nuteistieji. Įstaigoje laikomam nuteistųjų skaičiui tokio kiekio telefono aparatų pakanka. Nuteistųjų skundų dėl nepatogumų, susijusių su teise paskambinti telefonu, nėra.

Jeigu įstaigoje didės nuteistųjų skaičius ir atsiras poreikis įrengti daugiau telefono aparatų, jų bus įrengta papildomai.

- *Komitetas rekomenduoja įtvirtinti teisę suimtiesiems skambinti telefonu (85 punktas).*

Kaip buvo nurodyta atsakant į 83 punkto rekomendaciją, nuo 2009 m. balandžio 1 d. įsigaliojo Suėmimo vykdymo įstatymas, kurio 23 straipsnyje suimtiesiems nustatyta teisė paskambinti telefonu.

- *Komitetas rekomenduoja, kad visi nuteistieji galėtų turėti bent vieną pasimatymą per mėnesį. Nepilnamečių laikymo sąlygos turėtų būti dar geresnės (86 punktas).*

Suaugę nuteistieji, laikomi lengvosios grupės sąlygomis, turi teisę vieną kartą per mėnesį pasimatyti, nepilnamečiai nuteistieji, laikomi lengvosios grupės sąlygomis, turi teisę du kartus per mėnesį pasimatyti.

Suaugę nuteistieji, laikomi paprastosios grupės sąlygomis, turi teisę vieną kartą per šešias savaites pasimatyti, nepilnamečiai nuteistieji, laikomi paprastosios grupės sąlygomis, turi teisę vieną kartą per mėnesį pasimatyti.

Be to, Bausmių vykdymo kodekso 94 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad nuteistųjų socialiniams ryšiams palaikyti pataisos įstaigos direktorius arba jį pavaduojantis pareigūnas turi teisę paprastajai arba lengvajai grupėms priskirtiems nuteistiesiems suteikti papildomų pasimatymų.

Praktikoje papildomų pasimatymų suteikimas taikomas gana dažnai, todėl nuteistieji, kuriuos artimieji pageidauja lankyti dažniau, turi galimybę turėti pasimatymų periodiškumą, artimą rekomenduojamam Komiteto.

- *Komitetas pakartojo rekomendaciją, kad Lietuvos valdžios institucijos peržiūrėtų šiuo metu galiojančių pasimatymų su suimtaisiais tvarką, būtent apribojimo praktika, galiojanti šiuo metu turėtų būti pakeista (87 punktas).*

Suėmimo vykdymo įstatymo, kuris įsigaliojo 2009 m. balandžio 1 d., 22 straipsnyje reglamentuojama suimtųjų teisė pasimatyti. Suimtųjų pasimatymų su giminaičiais ir kitais asmenimis skaičius neribojamas, tačiau pasimatymas leidžiamas tik ikiteisminiam tyrimui vadovaujančio ar jį atliekančio prokuroro ar teismo sutikimu.

Lyginant su iki tol galiojusia Kardomojo kalinimo įstatymo nuostata dėl suimtųjų pasimatymų reglamentavimo, Suėmimo vykdymo įstatymo nuostata yra tobulesnė, kadangi sutikimą pasimatyti gali duoti ar neduoti prokuroras arba teismas (anksčiau galiojusioje nuostatoje sutikimą galėjo duoti ar neduoti ir ikiteisminį tyrimą atliekantis pareigūnas). Be to, Suėmimo vykdymo įstatyme suimtųjų teisės pasimatyti reglamentavimas papildytas nuostata, kad prokuroras arba teismas, nesutinkantys leisti suimtajam pasimatyti, suimtajam ir tardymo izoliatoriaus administracijai turi pateikti motyvuotą sprendimą.

- *Komitetas rekomenduoja Pravieniškių 3-iuosiuose pataisos namuose (ir kitose kalinimo įstaigose, kur tai aktualu) pertvarkyti pasimatymų patalpas arba perkelti pasimatymus į kitas patalpas, kad pasimatymai vyktų atviresnėje aplinkoje (88 punktas).*

Lietuvoje laisvės atėmimo vietose laikomi nuteistieji turi teisę turėti dviejų rūšių pasimatymus: trumpalaikius, trunkančius iki 4 val. ir ilgalaikius, trunkančius iki 2 parų.

Trumpalaikius pasimatymus nuteistieji gali turėti ne tik su sutuoktiniu (sugyventiniu), artimais giminaičiais, bet ir su kitais asmenimis. Todėl, siekiant išvengti draudžiamų daiktų (narkotinių, psichotropinių ir kitokių medžiagų bei daiktų) perdavimo nuteistiesiems, trumpalaikiai pasimatymai vyksta be fizinio kontakto galimybės.

Su sutuoktiniu (sugyventiniu) ir artimais giminaičiais nuteistieji turi teisę turėti ilgalaikius pasimatymus, kurių metu nuteistiesiems ir jų lankytojams sudaromos sąlygos kartu gyventi.

Nepilnamečiams ir trumpalaikiai pasimatymai vyksta atviroje aplinkoje, sėdint prie stalo ir betarpiškai bendraujant.

- *Komitetas pageidauja gauti Seimo kontrolieriaus vizito Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose 2007 metais medžiagos kopiją (90 punktas).*

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga 2007 metais įgyvendino projektą „Pagalba kuriant Gruzijos vaiko teisių apsaugos sistemą“, kurio metu Lietuvoje lankėsi Gruzijos Visuomeninio Gynėjo, Gruzijos Švietimo ministerijos ir UNICEF Gruzija atstovai. Vienas iš projekto tikslų buvo supažindinti Gruzijos atstovus su Lietuvoje vykdoma Nepilnamečių justicijos programa, Kauno nepilnamečių izoliatoriaus-pataisos namų veikla ir permainomis šios įstaigos veikloje. Būtent šiuo tikslu 2007 metais

spalio mėnesį Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje-pataisos namuose lankėsi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ir minėtų Gruzijos institucijų atstovai.

C. PSICHIATRINĖS/SOCIALINĖS GLOBOS ĮSTAIGOS

1. Gyvenimo sąlygos

- *Komitetas rekomenduoja nedelsiant pašalinti Rokiškio psichiatrijos ligoninės sustiprinto režimo skyriuje įrengtas metalines duris ir papildomas duris iš metalinių grotų (97 punktas).*

Tokia dviguba durų sistema yra įrengta pagal sveikatos apsaugos ministro įsakymu sudarytos tarpžinybinės darbo grupės parengtus ir patvirtintus saugumo užtikrinimo reikalavimus. Reikalavimus minėta darbo grupė parengė pagal kalėjimams skirtus saugumo sistemų reikalavimus, kurie patvirtinti Rokiškio psichiatrijos ligoninės vyriausiojo gydytojo 2004 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. 45, suderinus su Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos. Artimiausiu metu Sveikatos apsaugos ministerija kreipsis į Rokiškio psichiatrijos ligoninės administraciją dėl įsakymo pakeitimo.

- *Komitetas pageidauja gauti naujausią informaciją apie Rokiškio psichiatrijos ligoninėje vykstančius renovacijos darbus (99 punktas).*

Tikrinimo metu dvejuose ligoninės padaliniuose buvo vykdomi remonto darbai ir tuo pat metu tuose skyriuose buvo gydomi ligoniai, todėl juose ligonių gydymo sąlygos buvo įvertintos blogai. Šiuo metu situacija yra pasikeitusi iš esmės – vienas iš minėtų dviejų padalinių yra baigtas remontuoti ir ligoniai iš jų abiejų perkelti į naujai suremontuotas patalpas. Kitame padalinyje remontas tebevyksta, tačiau jame pacientai nebegyvena.

Padalinio remonto darbams šiais metais iš Sveikatos apsaugos ministerijos investicinės programos yra paskirta 200 000 Lt, tačiau šių lėšų neužteks remontui pabaigti.

- *Komitetas rekomenduoja imtis skubių priemonių pagerinti maisto kokybę bei padidinti porcijas Rokiškio psichiatrijos ligoninėje (101 punktas).*

Pacientai dažnai skundžiasi maitinimu (daugiausia ne tiek maisto kokybe, kiek mažomis porcijomis). Pacientų maitinimo sąlygos (kaloringumas, meniu, asortimentas) buvo daug kartų tikrintas įvairių komisijų. Kiekvieną kartą yra nustatoma, kad dienos maisto normos kaloringumas atitinka nustatytą normatyvą (ne mažiau kaip 2000 kcal per parą), maisto paruošimo kokybė yra gera, į meniu yra įtraukiamas pakankamas produktų asortimentas, leidžiantis užtikrinti visų visavertę mitybai būtiną medžiagų reikiamą kiekį.

2. Personalas

- *Komitetas rekomenduoja peržiūrėti dabartinę praktiką, siekiant užtikrinti, jog tiesioginį kontaktą su ligoniais palaiko ir rūpinais jų būtinaisiais poreikiais tinkamą kvalifikaciją turinčios slaugytojos (111 punktas).*

Visos ligoninėje dirbančios slaugytojos turi psichiatrijos slaugytojos licencijas. Per penkerius metus visos slaugytojos privalo tobulintis 60 val. Sveikatos apsaugos ministerija kompensuoja 36 val., tai sudaro 60 procentų privalomos trukmės bazinės kainos. Likusias valandas apmoka darbdavys arba pats darbuotojas. Tobulinimosi tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. kovo 18 d. įsakymas Nr. 132 „Dėl Sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų profesinės kvalifikacijos tobulinimo ir jo finansavimo tvarkos (Žin., 2002, Nr. 31-1180). Be to, ligoninė yra pasirašiusi daugiametę bendradarbiavimo sutartį su viena tokio pat profilio Nyderlandų Karalystės psichiatrine ligonine. Pagal šią sutartį nuolat vyksta planiniai slaugytojų bei socialinių darbuotojų mokymai, skirti pasirengti dirbti su pacientais, gydomais griežto bei sustiprinto stebėjimo režimų sąlygomis. Bent vieną tokių mokymų ciklą yra išklaušę visi socialiniai darbuotojai bei visos slaugytojos.

Sveikatos apsaugos ministro 2009 m. kovo 27 d. įsakymu Nr. V-214 „Dėl tarpžinybinės darbo grupės sudarymo“ buvo sudaryta tarpžinybinė darbo grupė, kuriai pavesta iki rugsėjo 30 d. parengti priverstinio hospitalizavimo tvarkos aprašo projektą.

Siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos kardomojo kalinimo pakeitimo įstatymo (nuo 2009 m. balandžio 1 d. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas) 45 straipsnį, Sveikatos apsaugos ministro 2008 m. rugsėjo 15 d. įsakymu Nr. V-871 sudaryta tarpžinybinė darbo grupė Tardymo izoliatoriuose veikiančių asmens sveikatos priežiūros tarnybų struktūros ir darbo tvarkos aprašo projektams parengti.

Sveikatos apsaugos ministras ir teisingumo ministras pasirašė 2009 m. kovo 5 d. įsakymą Nr. V-171/1R-67 „Dėl būtinosios medicinos pagalbos laisvės atėmimo vietose esantiems asmenims teikimo valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose tvarkos nustatymo“ (Žin., 2009, Nr. 29-1155) ir 2009 m. kovo 18 d. įsakymą Nr. V-195/1R-76 „Dėl laisvės atėmimo vietose veikiančių asmens sveikatos priežiūros tarnybų struktūros, etatų ir darbo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 34-1323).

- *Komitetas mano, kad Skemų pensionate, siekiant užtikrinti tinkamą asmenų priežiūrą, turėtų išlikti esamo lygmens medicinos personalas (112 punktas).*

Vadovaujantis Socialinių paslaugų įstatymo 8 straipsnio 5 dalimi, socialinė globa yra visuma paslaugų, kuriomis asmeniui teikiama kompleksinė pagalba, kuriai reikia nuolatinės specialistų priežiūros. Vadovaujantis Socialinių paslaugų katalogo, patvirtinto socialinės paslaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-93, 17.3 punktu į ilgalaikės socialinės globos sudėtį įeina ir sveikatos priežiūros paslaugos (slauga) organizavimas, todėl darytina išvada, kad socialinės globos įstaigos turi pareigą užtikrinti medicinos paslaugų prieinamumą socialinės globos gavėjams. Ar socialinės globos įstaiga pati teiks sveikatos priežiūros paslaugas, ar jas organizuos per esamą sveikatos priežiūros sistemą, nėra svarbu. Svarbu yra tai, kad šios paslaugos socialinės globos namų gyventojams būtų prieinamos ir savalaikės. Be to, vadovaujantis sveikatos priežiūrą reglamentuojančiais teisės aktais, asmeniui turi būti užtikrinama teisė pasirinkti sveikatos priežiūros įstaigą ir gydytoją.

Vadovaujantis Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo 5 straipsnio 1 dalimi, įstaigos gali teikti sveikatos priežiūros paslaugas tik gavusios licenciją ir įregistruotos Valstybiniame sveikatos priežiūros įstaigų registre, todėl socialinės globos namai, siekdami racionaliai naudoti turimas lėšas, gali sudaryti sutartis su licencijuotomis sveikatos priežiūros įstaigomis. Atkreiptinas dėmesys, kad tik akredituotose sveikatos priežiūros įstaigos, įskaitant akredituotus psichoneurologinius pensionatus (socialinės globos namus), vadovaujantis Psichikos sveikatos priežiūros įstatymu, asmenys gali būti hospitalizuojami. Socialinės globos namuose, kurie nėra sveikatos priežiūros įstaiga, asmenys negali būti ir nėra hospitalizuojami. Paprastėjus asmens sveikatos būklei tokiais atvejais naudojamosi sveikatos priežiūros įstaigų paslaugomis.

3. Tramdomosios priemonės

- *Komitetas rekomenduoja imtis priemonių Rokiškio psichiatrijos ligoninėje ir Skemų pensionate (taip pat ir kitose psichiatrinėse/socialinėse globos įstaigose, kur to reikia) užtikrinti, jog tramdomosios priemonės yra taikomos tik griežtai laikantis Komiteto nurodytų reikalavimų (116 punktas).*

Pažymėtina, kad socialinė globos namuose asmeniui yra sukuriama gyvenamoji aplinka kiek galima artimesnė namų aplinkai (Socialinės globos normos patvirtintos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1-46). Atsižvelgiant į tai, manytina, jog nėra tikslinga organizuoti mokymus visų socialinės globos įstaigų personalui, kuriuose būtų apmokoma, kaip naudoti tramdomąsias priemones socialinės globos įstaigoje.

Socialinės globos namų darbuotojams yra ypač būtinos profesinės žinios žmogaus teisių srityje, specialieji mokymai individualiam darbui su asmenimis, turinčiais psichinę negalią. Reikalavimas turėti tokių žinių yra numatytas teisės aktuose, reglamentuojančiuose socialinės globos teikimą (Socialinės globos normos patvirtintos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1-46).

Paminėtina, kad personalo kvalifikacijos kėlimo mokymus Lietuvoje organizuoja mokymo įstaigos pagal teisės aktų patvirtintas ir registruojamas Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos prie Socialinės pasaugos ir darbo ministerijos duomenų bazėje programas. Socialinę globą teikiantiems darbuotojams ir jų vadovams sudaroma galimybė kelti profesinę kvalifikaciją ir Europos Socialinio Fondo lėšomis.

4. Garantijos

- *Komitetas pageidauja gauti Lietuvos valdžios institucijų komentarus dėl situacijos, kai Skemų pensionate gyvenantys veiksnius asmenys, čia apsigyvenę savo pačių prašymu, ne visuomet gali palikti globos namus kada panorėję ir todėl de facto jų laisvė yra apribota. (125 punktas).*

Socialinės globos normose yra nustatyta, kad asmuo gali laikinai ar visam laikui išvykti iš socialinės globos namų, siekiant užtikrinti asmens geriausią interesą. Socialinės globos namai turi įsitikinti, kad išvykusi asmeniu bus tinkamai pasirūpinta ir jis bus prižiūrimas. Pagrindinė šio leidimo esmė yra ne leisti ar uždrausti, bet būtent leisti, įsitikinus, kad yra tinkamos sąlygos asmeniui būti kitoje, ne socialinės globos įstaigos, aplinkoje. Net ir tuo atveju, jei asmuo, norintis išvykti, būtų neišleidžiamas, jis galėtų skųstis (t.y. mūsų teisės sistemoje yra garantijos saugančios nuo savavališko ir nepagrįsto teisių suvaržymo ir apribojimo). Siekiant neriboti asmenų teisių ir laisvių ir užtikrinti socialinės globos gavėjams aplinką artimą namų aplinkai, asmens kasdieninė veikla socialinės globos namuose yra organizuojama taip, kad palaikytų, skatintų ir motyvuotų asmenį būti kuo savarankiškesniu. Asmeniui yra užtikrinamos galimybės dalyvauti bendruomenės gyvenime ir skatinama asmenų socialinė integracija į bendruomenę. Asmuo gali naudotis poilsio ir rekreacijos zonomis, esančiomis tiek socialinės globos namų teritorijoje, tiek už šių namų teritorijos ribų.

Socialinės globos normos užtikrina, kad veiksnius asmuo savo noru iš socialinės globos namų gali išvykti visam laikui socialinės globos namų administracijai įsitikinus, kad asmeniui bus užtikrintos tinkamos gyvenimo sąlygos, paslaugos bendruomenėje ar kad jis galės savarankiškai gyventi. Kaip jau minėta aukščiau asmenų kasdienis trumpalaikis išvykimas nėra ribojamas.

- *Komitetas pageidauja gauti Lietuvos valdžios institucijų komentarus dėl neveiksnių asmenų. (126 punktas).*

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.242 straipsnio 1 dalimi, teismas pripažinęs asmenį neveiksniu nedelsiant paskiria jam globėją, kuris įgyvendina, saugo ir gina neveiksnaus asmens teises ir interesus. Pagal CK 3.241 straipsnio 2 dalį asmenų, teismo pripažintų neveiksniais ar ribotai veiksniais, esančių gydymo, auklėjimo ar globos (rūpybos) institucijose, globos ir rūpybos funkcijas atlieka gydymo, auklėjimo ar globos (rūpybos) institucija tik tol, kol paskiriamas nuolatinis globėjas ar rūpintojas. Teismas, sprenddamas klausimą dėl nuolatinio globėjo, rūpintojo paskyrimo, įstatymų nustatyta tvarka jį paskiria nuo momento, kai toks asmuo išeina iš gydymo, auklėjimo ar globos ir rūpybos institucijos, kurioje jis yra. Iki to momento globėjo (rūpintojo) funkcijas atlieka tokia gydymo, auklėjimo ar globos ir rūpybos institucija. Neveiksnius asmuo, gyvenantis globos namuose, be globėjo žinios negali palikti šių globos namų. Jei iš globos namų ketina išvykti neveiksnius ar ribotai veiksnus asmuo, socialinės globos namų administracija su asmeniu, pas kurį neveiksnius/ribotai veiksnus asmuo išvyksta, sudaro sutartį, kurioje pastarasis įsipareigoja tinkamai prižiūrėti globojamą asmenį.

Neveiksnius/ribotai veiksnus asmuo visam laikui gali išvykti tik pas teismo paskirtą globėją, rūpintoją. Taip yra siekiama apsaugoti neveiksnius asmenis.

Socialinės globos normų apraše, patvirtintame Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1-46, yra nustatyti reikalavimai (4 priedas „Senyvo amžiaus asmenų ir suaugusių asmenų su negalia ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos normos, taikomos socialinės globos namams“), kad siekiant užtikrinti geriausią interesą darbuotojai privalo išklausti neveiksnaus asmens nuomonę ir ją vertinti. Kiekvienas asmuo turi turėti socialinės globos darbuotoją „savą asmenį“, kuris juo rūpinasi, prižiūri ir išklauso, jis gali jam patikėti savo problemas ir pan.

Pagerėjus asmens sveikatos būklei ar atsiradus kitoms aplinkybėms, galinčioms daryti įtaką asmens neveiksnumui, socialinės globos namų darbuotojai turi inicijuoti kreipimąsi į atitinkamas institucijas dėl neveiksnumo peržiūrėjimo. Asmens kreipimosi teisė neturi būti varžoma. Tad teikiant socialinę globą neveiksniui asmeniui, įstaigos privalo atsižvelgti į šių asmenų nuomonę ir teikti socialinę globą atitinkančią šių asmenų interesus, kad būtų išvengta interesų konflikto tarp globėjo ir globotinio.

Šiuo metu yra keičiami Civilinis ir Civilinio proceso kodeksai, kuriuose siekiama įtvirtinti riboto veiksnio nustatymą asmenims, turintiems psichinę negalią, socialinio darbuotojo dalyvavimą teikiant teismui išvadas dėl asmens neveiksnumo ir pan. „Ribotai veiksnaus“ asmens statuso atsiradimas sumažins asmenų, kurie yra pripažįstami neveiksniais ratą ir atitinkamai šie asmenys turės daugiau galimybių patys įgyvendinti savo teises.

- *Komitetas rekomenduoja Lietuvos valdžios institucijoms ieškoti alternatyvių sprendimų, kurie geriau užtikrintų globėjų bešališkumą ir nepriklausomumą (127 punktą).*

Pažymėtina, kad CK 3.242 straipsnio 3 dalis nustato, jog globėju gali būti skiriamas tik fizinis asmuo, tačiau šis straipsnis netaikomas, jeigu globėju yra paskirta globos/rūpybos institucija, kurioje yra neveiksnius asmuo. Kadangi fiziniai asmenys dažnai nesutinka globoti neveiksnių asmenų, tai dažnu atveju teismo sprendimu socialinės globos namai tampa neveiksnių socialinių paslaugų gavėjų globėjais, kad būtų užtikrinta neveiksnių asmenų teisių apsauga, jų atstovavimas. Tačiau jeigu neveiksnaus asmens globėju yra skiriami socialinės globos namai, šių administracija privalo užtikrinti visapusišką neveiksnaus asmens interesų atstovavimą, globos funkcijų vykdymą. Siekiant užtikrinti globėjų funkcijų kontrolę, globos namuose veikia globos taryba, į kurios sudėtį įeina ir socialinės globos namų gyventojų atstovai ir į kurios pateiktus pagrįstus pasiūlymus atsižvelgia šių namų administracija organizuojama veikla.

Atkreiptinas dėmesys, jog siekiant išvengti situacijų, kai globėjais yra skiriamos socialinės globos įstaigos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija aktyviai siūlo savivaldybėms dėti daugiau pastangų ieškant neveiksnių asmenų globėjų – fizinių asmenų, taip pat svarstyti galimybę skirti socialinius darbuotojus globėjais, vystyti nestacionarias socialines paslaugas bendruomenėje.

Dienos centrų, teikiančių socialines paslaugas neįgaliesiems, daugėja. Šių įstaigų skaičius išaugo nuo 70 2003 m. iki daugiau nei 150 įstaigų 2007 m. (kartu su bendruomenės centrais), 2003 m. šių paslaugų gavėjais buvo 17, 5 tūkst. suaugusių ir 0,9 tūkst. vaikų, 2007 m. atitinkamai – 39 tūkst. Ir 2,7 tūkst. Nors nestacionarių socialinių paslaugų vis daugėja, tačiau jų vis dar trūksta. Tad Lietuvos socialinių paslaugų sistemos pagrindinė vystymosi kryptis vis dar lieka šių paslaugų plėtra. Infrastruktūrai plėsti yra naudojamos nacionalinio biudžeto lėšos, ES Sanglaudos fondo lėšos. Prioritetas yra teikiamas savarankiškų gyvenimo namų ar dienos centrų neįgaliesiems steigimui.

Pažymėtina, jog socialinės globos namai yra ne tik teismo paskirtas asmens globėjas, bet ir socialinės globos teikėjas. Socialinės globos teikimui yra taikomi tam tikri reikalavimai. Pagal Socialinių paslaugų įstatymą yra numatyta, kad socialinę globą teikiančios įstaigos turi atitikti nustatytas socialinės globos normas, o ateityje turės įgyti ir socialinės globos licencijas. Socialinės globos normų apraše, patvirtintame Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1-46, yra nustatytas reikalavimas (4 priedas „Senyvo amžiaus asmenų ir suaugusių asmenų su negalia ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos normos, taikomos socialinės globos namams“), socialinės globos namams užtikrinti ir ginti asmens teises neatsižvelgiant į asmens veiksnumą ar sveikatos būklę. Socialinės globos namų teikiamos socialinės globos kokybę tikrina Socialinių paslaugų ir priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Tai užtikrina, kad kiekvienas socialinės globos gavėjas nepriklausomai nuo jo veiksnio, gautų tik kokybišką socialinę globą.

Civilinės globos kontrolę vykdo savivaldybių ir apskričių globos/rūpybos institucijos. Šias funkcijas vykdyti savivaldybių ir apskrities viršininko administracijose dažniausiai yra pavedama sveikatos ar socialinės paramos skyriams. Pažymėtina, kad šios institucijos prižiūri visus jų teritorijoje esančius globėjus, tame tarpe ir globėjais paskirtus socialinės globos namus.

- *Komitetas rekomenduoja, kad būtų parengtas ir įteikiamas kiekvienam naujam Skemų pensionato ir Rokiškio psichiatrijos ligoninės (bei kitų įstaigų, kur to reikia) pacientui bei jo globėjui ir*

giminaičiams lankstinukas, pristatantis teikiamas paslaugas ir asmens teises. Taip pat turėtų būti teikiamas žodinis paaiškinimas, kai to reikia (128 punktas).

Jau minėtos socialinės globos normos nustato reikalavimą užtikrinti galimybę asmenims, globėjams, šeimos nariams, kitiems artimiems giminaičiams susipažinti su socialinės globos namais; užtikrinama prieinama informacija apie socialinės globos namus, teikiamas paslaugas, personalą ir kita, visa tai gali būti lankstinukuose ar kitokiose viešinimo priemonėse. Įstaigos privalo užtikrinti socialinės globos normų nustatytus reikalavimus teikiant socialinę globą.

- *Komitetas pažymi, jog visi pacientai (ir, jei jie neveiksnūs, jų globėjai) turi būti nuolat informuojami apie savo sveikatos būklę bei jiems taikomą gydymą, be to, gydytojai turi siekti paciento pritarimo dėl ketinamo jam taikyti gydymo. Atitinkama informacija turėtų būti teikiama pacientui (ir jo globėjui) gydymo metu bei pasibaigus gydymui (129 punktas).*

Tiek Psichikos sveikatos priežiūros įstatymas, tiek jau minėto socialinės globos normos užtikrina, kad asmeniui būtų suteikta visa reikalinga informacija apie jo vartojamus medikamentus, gydymą. Vadovaujantis Psichikos sveikatos priežiūros įstatymu, psichiatras privalo informuoti asmenį apie gydymo būdus ir pasekmes, ligos prognozę ir pan. Tad darytina išvada, kad Lietuvos teisės aktai nustato reikalavimus, kurie užtikrina informacijos, susijusios tiek su asmens sveikata, tiek su gydymu, prieinamumą asmeniui.

- *Komitetas rekomenduoja imtis priemonių užtikrinti, kad Rokiškio psichiatrijos ligoninė ir Skemų pensionatas (bei kitos Lietuvos psichiatrinės/socialinės globos įstaigos) būtų reguliariai lankomos institucijos, nepriklausomos nuo sveikatos/ socialinių reikalų valdžios institucijų (131 punktas).*

Pagal Socialinių paslaugų įstatymą Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos periodiškai tikrina įstaigų teikiamos socialinės globos atitikimą socialinės globos normoms, kontroliuoja, kad būtų teikiama kokybiška socialinė globa. Nustačius neatitikimus, įstaigai teikiama metodinė pagalba, kreipiamasi į įstaigos steigėją dėl pažeidimų pašalinimo. Šiuo metu rengiamos Socialinių paslaugų įstatymo pataisos, kuriose siūloma numatyti skirti administracines nuobaudas už teisės aktų, reguliuojančių socialinės globos teikimą, pažeidimus, už kliudymą Socialinių paslaugų priežiūros departamento pareigūnams ar jų įgaliotiems asmenims atlikti jiems pavestas pareigas, taip pat už Socialinių paslaugų priežiūros departamento pareigūnų sprendimų nevykdymą.

Pažymėtina, kad Socialinių paslaugų įstatymas užtikrina kiekvieno asmens, jo globėjo/rūpintojo, kitų suinteresuotų asmenų teisę skųstis savivaldybės administracijos direktoriui ar Socialinių paslaugų priežiūros departamentui dėl netinkamo socialinių paslaugų teikimo. Aukščiau minėtos Socialinės globos normos reikalauja, kad socialinės globos įstaiga užtikrintų, kad asmens kreipimosi laisvė nebūtų varžoma.

Kaip jau minėta komentare dėl 127punkto, civilinės globos kontrolę vykdo savivaldybių ir apskričių globos/rūpybos institucijos.

Atkreiptinas dėmesys, kad laikantis Socialinių paslaugų įstatyme įtvirtinto dalyvavimo principo, pagrįsto tuo, kad visi socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo klausimai sprendžiami ne tik kartu su socialinių paslaugų gavėjais ir jų atstovais, bet ir su organizacijomis, ginančiomis socialinių grupių interesus ir teises, šios organizacijos aktyviai dalyvauja ginant neveiksnių asmenų teises, joms yra sudaromos galimybės lankytis socialinės globos įstaigose, vertinti kaip yra paisoma žmogaus teisių jose, teikti siūlymus dėl teisės aktų tobulinimo ir kt. Be to, šių organizacijų siūlymu šiuo metu yra keičiami teisės aktai, kuriuose planuojama įtvirtinti riboto veiksnio nustatymą asmenims, turintiems psichinę negalią, socialinio darbuotojo dalyvavimą teikiant teismui išvadas dėl asmens neveiksnumo ir pan.